

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Кафедра української мови
імені проф. Івана Ковалика

Синонімія в текстах Ірини Жиленко

Магістерська робота
студентки VI курс
філологічного факультету
групи Флум-21
Старух Олени
заочної форми навчання

Науковий керівник:
доц. Висоцька Т.Й.

ЛЬВІВ – 2021

ЗМІСТ

Список умовних скорочень	3
Вступ	4
Розділ 1. Синоніми як об'єкт лінгвістичного дослідження.	10
1.1. Дослідження синонімів у працях українських мовознавців. Лексикографічне опрацювання синонімічних одиниць.	10
1.2. Поняття синонімів та синонімічних рядів у працях мовознавців	17
1.3. Класифікації синонімів у мовознавчій літературі	26
1.4. Джерела поповнення синонімічних рядів	32
1.5. Синоніми крізь призму функціональних стилів української мови	33
Розділ 2. Синоніми в поетичному мовленні І.Жиленко	38
2.1. Лексико-семантичний аналіз синонімів у поезіях І.Жиленко	38
2.1.1. Іменникові синоніми	38
2.1.2. Дієслівні синоніми в поезії І. Жиленко	73
2.1.3. Синоніми-прикметники в поезіях поетеси	86
2.1.4. Синоніми-прислівники	93
2.1.5. Синоніми-фразеологізми	97
2.2. Стилiстичні функції синонімів у художньому мовленні Ірини Жиленко	98
Висновки	103
Список використаної літератури	107
Додатки	115

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ПССУМ	Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. 3-тє вид., опрацьованє і доповн. - Львів, 2008.
СУМ	Словник української мови: в 11-ти т. – К.: Наукова думка, 1970-1980.
СР	синонімічний ряд

ВСТУП

І. Жиленко – одна з найяскравіших жіночих постатей літературного процесу другої половини ХХ – початку ХХІ століття, що належала до шістдесятників.

Головна тематика лірики І. Жиленко – рідна оселя (дім, домок, будинок, житло) та сад, сімейний затишок, діти, природа, творчість, вино і смуток, міський та сільський пейзажі, самотність і водночас знайомство з неймовірними людьми. У її поезії дослідники вбачають щирий ліризм, сполучений із вразливістю та винятковим смаком, насолоду життям з меланхолійним пізнанням мінливості світу, обережний еротизм та роздуми про смерть. Інші критикували її нібито угодовську життєву позицію, помітний гедонізм та естетство. Багатою є кольористика поезій І. Жиленко, проте улюбленими її кольорами є все ж таки синій та золотий. Д. Дроздовський добре окреслив риси поетичних текстів Ірини, зазначаючи, що вона «не барокова за світовідчуттям, у її світі все просто й незбагнено, там постійно триває концерт для скрипки, дощу і цвіркуна, а десь поряд стоїть зачарований дім під каштаном, там прочинене вікно у сад посеред ярмарку чудес»¹.

Творчості І. Жиленко присвячені наукові розвідки Д. Дроздовського², М. Жулинського³, А. Кайдаш⁴, К.Сараджян⁵, В. Сулими⁶, М. Штолько⁷ та ін.

¹ Дроздовський Д. Ірина (Іраїда) Володимирівна Жиленко в українській літературі витворила міфічний острів // [режим доступу]: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/irina_zhilenko_ya_vsya_sutsilne_sertse.html

² Дроздовський Д. Поетична суб'єктність у віршах Ірини Жиленко // Слово і час, 2008. - № 1. С. 10–18.

³ Жулинський М. Та, що молиться Богові віршами // Євангеліє від ластівки: Вибрані твори. Київ: Пульсари, 2006. С. 3–14.

Попри увагу дослідників до художнього доробку письменниці особливості синонімії її поетичних творів ще не були предметом спеціального лінгвістичного аналізу, тому сьогодні актуальним є дослідження синонімів, дібраних із поетичних творів Ірини Жиленко – письменниці, журналістки та мемуаристки. Потреба студіювання мовносистемних та контекстуальних синонімів, укладання синонімічних рядів, класифікація синонімів за частиномовною належністю, опис стилістичних функцій синонімічних одиниць, виокремлення синонімів-неологізмів – це ті чинники, які зумовлюють наукову **новизну й актуальність** магістерської роботи.

Розпізнання та виокремлення синонімів із канви художнього тексту – клопітка робота, оскільки, як зазначає В. Діц, «поетичний текст – це складний код. Поетична мова є мовою особливим чином організованою, де кожне слово набуває особливої значимості. Письменник завжди шукає нових асоціацій, творить свій художній образ. Резерви художньої образності закладені у самій мові, зокрема і в лексичній синоніміці, адже поет трансформує далеко несинонімічні одиниці в синоніми. Саме вони як важливий засіб пізнання світу є невичерпним джерелом стилістичної виразності художніх образів»⁸. Насичення поетичних творів синонімічними одиницями свідчить про

⁴ Кайдаш А. М., Хомич В. І. Стилістико-функціональний аспект словообразу ДІМ у поетичному мовленні Ірини Жиленко // Мова і культура. - Вип. 20. - Т. IV (189). - Київ, 2017. - С. 16–20.

⁵ Сарадян К.Г. Метафора у структурі поетичного тексту І.В.Жиленко // Studia linguistica. – 2014. – Vol.8. - р.404-409.

⁶ Сулима В. "Жила я просто, ясно, тихо...": до ювілею Ірини Жиленко.// Дивослово: Українська мова й література в навчальних закладах. – 2011. - № 4. - С. 56.

⁷ Штолько, М. А. Фемінність поезії Ірини Жиленко / М. А. Штолько // Поетичний клуб. – Режим доступу: <http://www.poetryclub.com.ua/metr.php?id=61&type=critiques>.

⁸ Діц В. Естетика синонімічних рядів з позитивною конотацією у поетичних дискурсах молодомузівців // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. – Вип. XV-XVIII. – Івано-Франківськ, 2007. – С.563.

скрупульозну роботу автора з художнім текстом, прагнення уникнути надмірних тавтологій, а також демонструє лексичне багатство кожного поетичного тексту.

«Вивчення синоніміки художнього твору, - як зауважує Л. Бублик, - допомагає розкрити закономірності використання синонімічних засобів української мови письменником, дає багатий матеріал для поглибленого вивчення природи синонімів, для обґрунтування ще не розв'язаних теоретичних питань синонімії»⁹. Отже, питання функціонування синонімів у творах певного автора – один із важливих моментів у розв'язанні багатоаспектної проблеми синонімії.

Сьогодні українське мовознавство може похвалитися численними ґрунтовними працями, присвяченими аналізу синонімічних одиниць у художніх творах класичних письменників, у прозових та поетичних текстах сучасних митців. Особливо багато студій присвячено дослідженню лексичної синоніміки. Зокрема питання теорії та практики лексичної синонімії у її синхронії й діяхронії широко висвітлені в працях українських науковців Л.Булаховського¹⁰, В.Ващенко¹¹, Л. Лисиченко¹², О. Нечитайло¹³, М. Пентилюк¹⁴, В.Русанівського¹⁵, О.Тараненко¹⁶ та ін. Але, на жаль,

⁹ Бублик Л. Індивідуально-авторська синонімія у творах Григора та Григорія Тютюнників // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. – Вип. XV-XVIII. – Івано-Франківськ, 2007. – С.585.

¹⁰ Курс сучасної української літературної мови / За ред. Л. А. Булаховського: У 2-х тт. – К.: Наукова думка, 1951. – Т.1.

¹¹Ващенко В. С. Словник синонімів української мови та деякі питання теорії синонімії // Мовознавство. – 1968. - № 3. – С. 9-16.

¹²Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура слова. – Харків: Вид-во Харків. ун-ту, 1977.

¹³Нечитайло О. І. Синоніми як засіб розкриття значення слова // Мовознавство. – 1980. - № 6. – С. 82-86; Нечитайло О. І. Синоніми у перекладних словниках // Мовознавство. – 1982. - № 1. – С. 60-66.

¹⁴Пентилюк М. І. Синонімічні засоби української мови // УМЛШ. – 1977. - № 2. – С. 76-83.

багато теоретичних та практичних питань потребують уточнення, доповнення.

На нашу думку, важливо й цікаво вивчати синоніміку окремого художнього твору або усіх творів окремого письменника, а також аналізувати окремі синонімічні ряди, адже це дозволить зробити висновки про багатство й красу аналізованих художніх текстів, визначити особливості ідіостилю письменника.

Об'єктом дослідження є синонімічні одиниці в поетичних творах української письменниці Ірини Жиленко.

Предмет дослідження – семантико-стилістичні особливості синонімів у поезіях поетеси.

Мета дослідження – проаналізувати синоніми в поетичних творах І. Жиленко відповідно до їх частиномовної належності, семантики та стилістичних функцій.

Мета роботи передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. Розглянути поняття синонімії та синонімічних рядів, класифікації синонімів у науковій літературі.
2. Виявити загальномовні й контекстуальні синоніми в поезіях Ірини Жиленко.
3. Укласти синонімічні ряди та описати зафіксовані синоніми за частиномовною належністю та семантикою.
4. Описати стилістичні функції синонімів у поетичних текстах авторки.

¹⁵Русанівський В. М. Слово в поезії // Рідне слово. – 1972. – Вип. 6. – С. 50-53.

¹⁶Тараненко О. О. Деякі аспекти теорії синонімії в плані створення синонімічного словника // Мовознавство. – 1980. - № 3. – С. 46-51.

Методи дослідження. Основним методом дослідження у магістерській роботі є *описовий*, який полягає в описі семантико-стилістичних особливостей синонімічних одиниць, зафіксованих у поезіях І. Жиленко. Для вивчення семантичної структури синонімів використано компонентний аналіз, здійснений переважно на базі словникових дефініцій. Елементи статистичного аналізу знадобилися для підрахунку зафіксованих у поезіях авторки синонімів та укладених синонімічних рядів.

Джерелами фактичного матеріалу є збірка вибраних творів Ірини Жиленко «Євангеліє від ластівки: Вибрані твори» (Жиленко І.В. Євангеліє від ластівки: Вибрані твори / Передмова М.Жулинського. – К., 2006. – 488с.).

До аналізу залучено 110 синонімічних рядів (378 синонімів).

Трактування семантики, яку системно розглядаємо в магістерській роботі, подаємо з урахування тлумачення її в Словнику української мови в 11-ти томах (К.: Наук. думка, 1970 – 1980). Покликаємося також на «Практичний словник синонімів» С.Караванського (3-тє видання, 2008 р.) та «Словник синонімів української мови» А.Багмета (т.1), які вважаємо справді українськими та найкращими.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що результати аналізу лексичної синоніміки поезій Ірини Жиленко збагатять українську лінгвістику новими фактичними даними та інтерпретаціями мовного матеріалу, новими спостереженнями над семантико-стилістичними властивостями синонімів та їх естетичним значенням у мові художніх текстів, сприятимуть глибшому проникненню в проблему функціонування лексичної синоніміки, удосконаленню структурно-семантичної класифікації її контекстуальних змін у художньому мовленні, виявленню нових тенденцій у розвитку української лексикології.

Практичне значення магістерської роботи полягає в тому, що результати дослідження можна використати як ілюстративний матеріал на уроках української мови в загальноосвітній середній школі, у вищих навчальних закладах – на заняттях з лексикології сучасної української літературної мови та лінгвістики тексту. Зафіксовані синоніми також можна подати як ілюстрації до теоретичних понять у конспектах лекцій та в підручниках і посібниках із лексикології.

Мета й завдання роботи визначили її **структуру**. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури (87 позицій). Загальний обсяг роботи – 116 с. (основного тексту – 114 с.)

РОЗДІЛ І

СИНОНІМИ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Дослідження синонімів у працях українських мовознавців. Лексикографічне опрацювання синонімічних одиниць.

Питання синонімії широко розглянуто у всіх підручниках з лексикології сучасної української літературної мови, в лінгвістичних енциклопедіях та словниках лінгвістичних термінів. Сьогодні є багато наукових праць, присвячених аналізу синонімів. Це монографії, наукові статті, передмови до лексикографічних видань.

Зокрема, структуру синонімічного ряду і його семантичний простір досліджувала Г.Буткова¹⁷. Явище синонімії в українській термінології аналізували А. Коваль¹⁸, І.Кочан¹⁹ та Н. Заніздра²⁰. Лексичну синонімію студіювали А. Бевзенко²¹, З.Франко²² та С. Терещенко²³. Проблеми типології синонімів розглянуто в працях Л.Лисиченко²⁴ та В.Діц²⁵. Теоретичні

¹⁷ Буткова Г.В. Структура синонімічного ряду і його семантичний простір // Стилїстика української мови: Збірник наукових праць. – К., 1990. – С.46-53.

¹⁸ Коваль А. Синоніміка в термінології // Дослідження з лексикології та лексикографії. – К., 1965. – С.157-169.

¹⁹ Кочан І.М. Синонімія у термінології // Мовознавство. – 1992. - №3. – С.32-34.

²⁰ Заніздра Н.О. Явище синонімії в українській термінології // Вісник КДПУ ім.М.Остроградського. – Вип.2. – Ч.2. – 2008. – С.7-10.

²¹ Бевзенко А.Т. Лексична синоніміка художнього твору: тексти лекцій. – Одеса, 1972. – 63 с.

²² Франко З.Т. Лексична синонімія // Фонетична, морфологічна і лексична система українських говорів. – К., 1983. – С.131-139.

²³ Терещенко С. Лексична синонімія: спроба аналізу лексичної тотожності // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2004. – Вип.34. – Ч.1 – С.280-285.

²⁴ Лисиченко Л.А. Типи синонімів за значенням // Українська мова і література в школі. – 1973. - №11. – С.26-33.

питання синонімії описали у своїх студіях Н.Єфремова²⁶, О.Тараненко²⁷, С.Терещенко²⁸.

Фразеологічні синоніми стали об'єктом опису Л. Скрипник²⁹ та М. Коломієць³⁰.

Питання співвідношення синонімії та полісемії розкрито у праці М. Муравської «Полісемія і синонімія»³¹, а проблеми розмежування перифразів та синонімів висвітлено в розвідці О.Копусь «До питання про розмежування перифразів і синонімів»³². Семантичну кореляцію антонімів і синонімів у системі мови описує у своїй статті В.Турчин³³.

У сучасній українській мовознавчій науці посилився інтерес до питань функціонування лексичних синонімів у різних стилях, а особливо у художньому дискурсі (А. Бевзенко³⁴, Л. Бублик³⁵, В.Діц³⁶, І. Кочан³⁷, І. Ощипко³⁸, Л. Паламарчук³⁹, Л. Полюга⁴⁰, А.Ярова⁴¹ та ін.).

²⁵ Діц В.О. Критерії виділення і класифікації синонімів // Проблеми граматики і лексикології української мови: Збірник наукових праць. – К., 2004. – С.136-140.

²⁶ Єфремова Н.В. Актуальні проблеми теорії синонімії // Науковий вісник Волинського національного ун-ту ім. Лесі Українки. – 2001. – Ч.2. – С.111-114.

²⁷ Тараненко О.О. Деякі аспекти теорії синонімії в плані створення синонімічного словника // Мовознавство. – 1980. - №3. – С.48-54.

²⁸ Терещенко С. Синоніми та «псевдосиноніми» // Культура слова. – 2002. – Вип.60. – С.26-28.

²⁹ Скрипник Л. Синоніміка фразеології // Українська мова та література в школі. – 1972. - №6. – С. 25-35.

³⁰ Коломієць М. Фразеологічні синоніми української мови // Мовознавство. – 1989. - №6. – С.35-40.

³¹ Муравська М.П. Полісемія і синонімія // Мовознавство. – 1983. - №5. – С.29-39.

³² Копусь О.А. До питання про розмежування перифразів і синонімів // Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. – Ізмаїл, 2002. – Вип.12: Історичні науки. Педагогіка. Філологічні науки. – С.136-138.

³³ Турчин В.М. Семантична кореляція антонімів і синонімів у системі мови // Мовознавство. – 2001. - №1С.67-71.

³⁴ Бевзенко А.Т. Лексична синоніміка художнього твору: тексти лекцій / А. Т. Бевзенко ; відп. ред.: Ю. О. Карпенко; ОДУ ім. І.І Мечникова . – Одеса, 1972. – 63 с.

³⁵ Бублик Л. Індивідуально-авторська синонімія у творах Григора та Григорія Тютюнників // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. – Вип. XV-XVIII. – Івано-Франківськ, 2007. – С.583-587.

Наукові розвідки щодо синонімічних лексичних одиниць у художній мові спрямовані на встановлення семантичної структури слів, близьких або тотожних за значенням, та встановлення специфічних рис їх функціонування.

Однією з перших лексичну синонімію аналізувала львівська дослідниця і викладачка Львівського національного університету імені Івана Франка – Ірина Ощипко. Об'єктом наукових студій дослідниці були синоніми в творах І. Франка⁴² та в повісті М. Коцюбинського «Фата Моргана»⁴³.

Синоніміку творів М.Коцюбинського також детально проаналізував Л. Паламарчук⁴⁴. Мовознавець описав синонімічні ряди дієслів, іменників, прикметників і прислівників та з'ясував стилістичні функції синонімів. Важливо, що до аналізу автор залучив не лише слова-синоніми, але й фразеологічні одиниці.

³⁶ Діц В. Естетика синонімічних рядів з позитивною конотацією у поетичних дискурсах молодомузівців // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. – Вип. XV-XVIII. – Івано-Франківськ, 2007. – С.563-566.

³⁷Кочан І.М. Синонімія у термінології // Мовознавство. – 1992. - № 3. – С. 34 –39.

³⁸ Ощипко И.И. Лексическая синонимика в бориславских повестях и рассказах Ивана Франко: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – Львов, 1954. – 18 с.; Ощипко І.Й. Из спостережень над дієслівною синонімікою художньої прози І.Я. Франка // Іван Франко. Збірник матеріалів. – Львів, 1955. – Вип. IV. – С. 172 – 199.

³⁹Паламарчук Л.С. Лексична синоніміка художніх творів М.М. Коцюбинського. – К., 1957.

⁴⁰Полюга Л.М. Прикметникова синоніміка у поетичних творах І.Франка // Іван Франко: Статті і матеріали. – Вип. 7. – Львів, 1960. – С. 27-34.

⁴¹Ярова А. Г. Дієслівна синоніміка в прозових творах Івана Багряного / Автореф. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. - К., 2002.

⁴²Ощипко И.И. Лексическая синонимика в бориславских повестях и рассказах Ивана Франко: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – Львов, 1954. – 18 с.; Ощипко І.Й. Из спостережень над дієслівною синонімікою художньої прози І.Я. Франка // Іван Франко. Збірник матеріалів. – Львів, 1955. – Вип. IV. – С. 172 – 199.

⁴³ Ощипко І.Й. Дієслівна синоніміка в повісті М.Коцюбинського «Фата Моргана» // Доповіді та повідомлення Львівського ун-ту. – Вип. 6. – Ч. 1, 1955. – С. 97 – 99.

⁴⁴Паламарчук Л.С. Лексична синоніміка художніх творів М.М. Коцюбинського. – К., 1957.

Основним завданням Л. Полюги було дослідження прикметникових та дієслівних синонімічних гнізд у поетичних творах І.Франка⁴⁵.

А. Бевзенко⁴⁶ у кандидатській дисертації описала закономірності використання лексичної синоніміки української мови у творах М. Стельмаха «Хліб і сіль», «Кров людська – не водиця», «Велика рідня». Через характеристику синонімів дослідниця визначила домінантні риси ідіостилю письменника.

Особливості функціонування контекстуальних синонімів крізь призму синтагматики та парадигматики описав А. Порожнюк⁴⁷ у дослідженні «Контекстуальна синоніміка творів Олеся Гончара». Контекстуальні синоніми також досліджено у статті В.Красавіної «Текстуальна синонімія як зображально-виражальний засіб художнього мовлення (на прикладі прози Михайла Коцюбинського)»⁴⁸. Ще одну працю, присвячену аналізу контекстуальних синонімів на матеріалі сучасної жіночої прози, написала Л.Семак⁴⁹.

⁴⁵Полюга Л.М. Прикметникова синоніміка у поетичних творах І.Франка // Іван Франко: Статті і матеріали. – Вип. 7. – Львів, 1960. – С. 27-34.

⁴⁶Бевзенко А.Т. Лексическая синонимия романов Михаила Стельмаха / Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Одеса, 1968.

⁴⁷Порожнюк А.Л. Контекстуальна синоніміка творів Олеся Гончара // Олесь Гончар і шістдесятництво: Матеріали Всеукр. наук. конф., присвяч. 80-річчю від дня народження Олеся Гончара.– Дніпропетровськ: Навч. книга, 1998.– С. 129–130.

⁴⁸ Красавіна В. Текстуальна синонімія як зображально-виражальний засіб художнього мовлення (на прикладі прози Михайла Коцюбинського) // Література та культура Полісся. - №96: Серія: Філологічні науки (13). – С.181-193.

⁴⁹ Семак Л.А, Контекстна синонімія як лексична підсистема (на матеріалі сучасної жіночої прози) // [режим доступу]: <http://oaji.net/articles/2017/797-1495261703.pdf>.

В. Олексенко та О. Рембецька дослідили функційно-стилістичні особливості дієслівних синонімів у творах Уласа Самчука⁵⁰.

У 2014 р. з'явилося ще дві праці, присвячені аналізу дієслівної синонімії. Це наукові розвідки Л. Мялковської про дієслова-синоніми на позначення внутрішнього стану людини у художніх текстах І. Нечуя-Левицького⁵¹ та Г. Гульченко про дієслівні синоніми на позначення акту мовлення в оповіданнях Ірини Вільде⁵².

Отже, наукові студії, присвячені аналізу синонімів, містять ґрунтовні та науково переконливі факти щодо важливості функціонування синонімічних одиниць у мові в цілому та в художньому мовленні зокрема.

Сучасна українська лексикографія сьогодні теж може похвалитися багатьма словниками синонімів. Одним із перших був «Короткий словник синонімів української мови» П. Деркача⁵³, виданий у 1960 р. У цьому словнику розроблено близько 4279 синонімічних рядів, до яких увійшли загальноновживані слова, діалектизми (за винятком вузькодіалектних або обласних), іншомовні слова, що широко вживаються в українській мові.

В.Ващенко у 1972 р. публікує «Синонімічний словник-мінімум української мови»⁵⁴.

У 1982 р. А. Багмет видає за кордоном «Словник синонімів української мови»⁵⁵. Цікаво, що словник виданий за сприянням філологічної

⁵⁰ Олексенко В., Рембецька О. Функційно-стилістичні особливості дієслівних синонімів у творах Уласа Самчука // Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): Літ-наук. Зб. – Вип.7. – К. – Херсон, 2010. – С.60-69.

⁵¹ Мялковська Л. Дієслова-синоніми на позначення внутрішнього стану людини у художніх текстах Івана Нечуя-Левицького // Лінгвостилістика ХХІ століття: стан і перспективи. – 2014. – С.211-219.

⁵² Гульченко Г. Дієслівні синоніми на позначення акту мовлення в оповіданнях Ірини Вільде // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. - №30. – К., 2014. – С.52-61.

⁵³ Деркач П.М. Короткий словник синонімів української мови. – К., 1960. – 202 с.

⁵⁴ Ващенко В.С. Синонімічний словник-мінімум. – Дніпропетровськ, 1972. – 91 с.

секції Наукового товариства імені Тараса Шевченка (НТШ). У виданні подано передмови з журналів «Вітчизна» (1959) та «Україна» (1969). На жаль, опубліковано лише один том, але він містить настільки багату синонімію, настільки точні й повні синонімічні ряди, що вважаємо за доцільне в магістерській роботі посилатися на цей словник. Зрештою це популяризація несправедливо призабутого, але такого цінного лексикографічного видання.

Справжнім надбанням української лексикографії та лексикології став «Практичний словник синонімів української мови» С. Караванського, виданий у 1993 р., а потім ще п'ять разів перевиданий у 1995 р., 2000 р., 2008 р., 2012 р. та 2014 р.⁵⁶

У 1999-2000 рр. А. Бурячок, А. Гнатюк та ін. укладають двотомний «Словник синонімів української мови»⁵⁷. Л. Полюга теж опублікував «Словник синонімів української мови»⁵⁸ у 2007 р.

У 2010 р. М. Зубков видає «Практичний словник синонімів української мови»⁵⁹.

У 1988 р. М. Коломієць та Є. Регушевський видали «Словник фразеологічних синонімів»⁶⁰.

У магістерській роботі найчастіше посилатимемося на «Практичний словник синонімів української мови» С. Караванського⁶¹, оскільки вважаємо його найповнішим виданням.

⁵⁵ Багмет А. Словник синонімів української мови. – Т.І. – Нью-Йорк, 1982. – 465 с.

⁵⁶ Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. 5-те вид., опрацьоване і доповн. - Львів, 2014. -С.5.

⁵⁷ Словник синонімів української мови: у 2 т. / А.Бурячок та ін. – К., 2001.

⁵⁸ Полюга Л.М. Словник синонімів української мови. – К., 2006. – 477 с.

⁵⁹ Зубков М. Практичний словник синонімів української мови. – К., 2008. – 720 с.

⁶⁰ Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Словник фразеологічних синонімів. – К., 1988. – 198 с.

1.2. Поняття синонімів та синонімічних рядів у працях мовознавців

Упродовж тривалого часу мовознавці досліджують поняття синоніма та синонімічного ряду, адже те, як майстер слова добирає лексичні синоніми, тобто «слова, здатні в тому ж контексті або в контекстах, близьких за змістом, замінити одне одного без відчуття помітної відмінності у змісті»⁶², має дуже важливе значення для побудови художнього цілого.

Синонімія є яскравим проявом системних відношень. Вона властива всім мовам світу, тому є мовною універсалією. В основі синонімії лежить семантична близькість, тотожність або подібність змісту однорідних мовних одиниць.

Щоправда, дехто з науковців узагалі поставився дуже скептично до явища синонімії. Мовознавець Г. Винокур писав, що «так звана синонімічність засобів мови, якщо мати справу не з лінгвістичною абстракцією, а з живою реальною мовою, є просто фікцією. Синонім є синонімом, але до того часу, поки він знаходиться в словнику. А в контексті живого мовлення не можна знайти жодного випадку, в якому були б абсолютно взаємозамінними, наприклад, слова: *кінь* чи *кобила*, *малюк* чи *дитя* тощо»⁶³.

Як слушно зауважує О. Пономарів, «лексиколог-онамасіолог буде визнавати подібні слова синонімами, тоді як лексиколог-семасіолог

⁶¹ Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. 3-тє вид., опрацьоване і доповн. - Львів, 2008.

⁶² Паламарчук Л. С. Лексична синоніміка художніх творів М. М. Коцюбинського. – К., 1957. – С.3.

⁶³ Цит. за: Родніна Л. О. Семантичні відтінки словотворчих синонімів // Мовознавство. – 1969. - №6. – С. 68.

намагатиметься підкреслити індивідуальне в значенні кожного окремого слова»⁶⁴.

У мовознавстві існує вузьке й широке розуміння синонімії. «У вузькому розумінні синонімія – це властивість слів, які повністю збігаються у своїх значеннях. При широкому розумінні синонімією називається повний або частковий збіг значень слів, морфем, фразеологічних одиниць, граматичних форм при відмінності їх звукової форми»⁶⁵.

У лінгвістичній літературі є багато дефініцій синонімів. Зокрема у «Словнику синонімів української мови» зафіксовано, що «синонім – одиниця з тотожною або мінімально-наближеною предметно-поняттєвою віднесеністю, що виступає у значенні тієї самої частини мови»⁶⁶. Акад. Л. Булаховський пише, що синоніми – це «слова, здатні в тому ж контексті або в контекстах, близьких за змістом, замінити одне одного без відчуття помітної відмінності у змісті»⁶⁷.

М. Жовтобрюх вважає, що «синоніми – це такі слова, які відрізняються один від одного звуковим складом, але означають назву одного поняття з різними відтінками в його значенні, або з різним стилістичним забарвленням»⁶⁸.

М. Кочерган подає таку дефініцію синонімів: це слова, які мають значення, що повністю або частково збігаються⁶⁹.

⁶⁴ Паламарчук Л. С. Про принципи добору лексичного інвентаря для загальномовного словника // Мовознавство. – 1973. - № 3. – С. 4.

⁶⁵ Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / за ред. А.К.Мойсієнка. – К., 2013. – С.70.

⁶⁶ Словник синонімів української мови / За ред. О. І. Нечитайло. – Т. І. – К., 1955. – С. 32.

⁶⁷ Булаховський Л. А. Нариси з загального мовознавства. – К., 1955. – С. 32.

⁶⁸ Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. – К., 1972. – С. 27.

⁶⁹ Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. – К., 2000. – С.202.

І. Ощипко вважає, що синоніми – «це слова, близькі за значенням, але відмінні щодо звукового складу»⁷⁰.

На думку О. Селіванової, «синоніми – це розбіжні за звучанням і написанням лексеми одного частиномовного статусу або одиниці переважно одного мовного рівня (морфеми, граматичні форми, синтаксичні конструкції, фразеологізми) із близькими чи тотожними значеннями»⁷¹.

Автори словника «Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів» подають таке визначення: «синоніми – це слова, що співвідносяться з тим самим поняттям, мають одне загальне значення, але різняться відтінками лексичного значення, стилістичним забарвленням, сполучуваністю з іншими словами і належать до однієї частини мови»⁷².

У підручнику «Сучасна українська мова. Лексикологія. Фонетика» (за ред. А. Мойсієнка) зазначено, що «синоніми – це слова, стійкі словосполучення, афікси, синтаксичні конструкції, що при повній чи частковій формальній відмінності мають однакові або близькі значення (при можливих відмінностях у стилістичних, граматичних характеристиках і сполучуваності)»⁷³.

Як відомо, синоніми можуть виражати семантичні відтінки, давати оцінну характеристику об'єктові, уточнювати висловлювану думку. Вони можуть наголошувати на певному факті і навіть пояснювати незрозуміле слово.

В основу визначення синонімії кладеться або семантична близькість мовних одиниць, або їх тотожність, або найчастіше ці дві ознаки. «Можна

⁷⁰Ощипко І. Й. Практична стилістика сучасної української мови: Лексика і фразеологія. – Львів, 1968. – С. 33.

⁷¹ Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава, 2006. – С.540-541.

⁷² Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С.Я.Єрмоленко. – К., 2001. – С153.

⁷³ Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / за ред. А.К.Мойсієнка. – К., 2013. – С.70.

виділити три основні підходи до розгляду синонімії. Семантичний підхід дає підстави визначити синоніми як слова однієї частини мови з повністю або частково однаковими значеннями. При другому підході синоніми визначають як слова, що можуть взаємно заміщуватися, не змінюючи смислу тексту. Синонімія може також розглядатися як стилістичне явище, а синоніми – як вираження емоційно-експресивної оцінки позначуваного»⁷⁴.

У магістерській роботі дотримуватимемося думки, що «синоніми – це близькі або тотожні за своїм основним значенням слова, що належать до однієї частини мови, позначають одне поняття, але можуть відрізнятися одне від одного:

- 1) відтінками в лексичному значенні;
- 2) своїм емоційним забарвленням;
- 3) належністю до певного стилю;
- 4) своєю вживаністю;
- 5) здатністю вступати в сполучення з іншими словами»⁷⁵.

Проаналізувавши праці різних учених, можемо стверджувати, що явище синонімії розуміють у вузькому значенні – як синонімію на лексичному рівні та в широкому значенні – як синонімію на всіх мовних рівнях.

У широкому значенні синонімію розглядає О. Пономарів. Крім лексичних синонімів, він розрізняє синоніми морфологічні, синтаксичні, словотвірні, фразеологічні, фонетичні, а також привертає увагу до перифразів та евфемізмів. Його класифікація відбиває погляди на явище синонімії як мовознавців-лексикологів, так і мовознавців-стилістів⁷⁶.

⁷⁴Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / за ред. А.К.Мойсієнка. – К., 2013. – С.71.

⁷⁵ Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. – К., 1972. – С. 27.

⁷⁶ Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови. – К.: Либідь, 1992. – С. 52-56.

Коли аналізуємо синоніми на лексичному рівні, то важливо пам'ятати, що «зважаючи на те, що в мові основна частина лексики складається з багатозначних слів, «синонімами слід вважати не слова взагалі з їх повним об'ємом смислової структури, а слова лише в тих окремих значеннях, які є для них спільними»⁷⁷.

Оскільки лексичне значення слів часто залежить від контексту, то варто також під час аналізу враховувати умови сполучуваності їх з іншими лексичними одиницями.

Ю. Апресян запропонував розглядати три типи сполучуваності – семантичну, лексичну й морфосинтаксичну. Крім типів сполучуваності, синоніми розрізняють за ступенем збігу значення – повний збіг, включення, перетинання і повна розбіжність. Тип сполучуваності може комбінуватися зі ступенем збігу⁷⁸.

За спільністю лексичного значення і загальними граматичними ознаками слова-синоніми об'єднуються в синонімічні ряди. У синонімічному ряді виділяють головне слово, або домінанту, яке дуже чітко й лаконічно виражає основне загальне значення, властиве всьому ряду, і яке є найуживанішим серед усіх слів.

Якщо увесь синонімічний ряд складається з емоційно експресивних слів, то домінантою в ньому є слово найменш емоційно забарвлене, наприклад: *ходити, блукати, бродити, веитатися, блудити, тинятися, сновигати, швендяти*. Тут дієслово *ходити* – стрижневе, воно виражає основні значення: процес дії, який властивий всьому синонімічному ряду.

⁷⁷ Ощипко І. Й. Практична стилістика сучасної української мови: Лексика і фразеологія. – Львів, 1968. – С. 33.

⁷⁸ Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / за ред. А.К.Мойсієнка. – К., 2013. – С.71.

Як слушно зауважує О. Пономарів, «у синонімічному ряді синоніми розташуються за принципом градації, з урахуванням семантичної і стилістичної близькості елементів ряду до стрижневого слова, а також сфери вживання слів»⁷⁹. Коли синонімічні ряди мають велику кількість синонімів, то за ступенем семної спільності виділяють домінанту, ядро, напівпериферію і далеку периферію. Коли говоримо про обсяг синонімічного ряду, то варто пам'ятати, що він «залежить від ступеня абстрактності/ конкретності слова (більший обсяг мають синонімічні ряди, які містять абстрактну лексику), від прямого чи переносного значення слова (частіше до синонімічного ряду входять слова з переносним значенням), від наявності прагматичних, або конотативних, сем (до синонімічного ряду частіше належать слова з конотативними семами)»⁸⁰.

Із погляду постійності складу синонімічні ряди характеризуються відносною незамкненістю. У них можливі зміни, зумовлені розвитком мови й лексичної системи зокрема⁸¹. Одне й те саме слово може входити в кілька синонімічних рядів. Це зв'язано з багатозначністю слів української мови, наприклад: *тихо* (йде) *повільно, помалу, спокійно*; *тихо* (говорить) – *неголосно, нечутно, глухо*⁸².

М. П. Муравицька зазначає, що «однією із важливих проблем синхронного аналізу лексичного складу мови є дослідження його як системи синонімічних рядів»⁸³. Вивчення лексичного складу як системи синонімічних

⁷⁹ Бондар О.І., Карпенко Ю.О., Микитин-Дружинець М.Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія. Навчальний посібник. – К., 2006. – С.228-229.

⁸⁰ Бондар О.І., Карпенко Ю.О., Микитин-Дружинець М.Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія. Навчальний посібник. – К., 2006. – С.228-229.

⁸¹ Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / за ред. А.К.Мойсієнка. – К., 2013. – С.74.

⁸² Миронова Г. М. Спостереження за еволюцією синонімічних лексем усереднені ЛСГ // Мовознавство. – 1983. – С. 54.

⁸³Муравицька М. П. Полісемія і синонімія // Мовознавство. – 1983. - № 1. – С. 31.

рядів передбачає «аналіз їх структури, який вимагає попереднього визначення елементів синонімічного ряду або з'ясування того, що є синонімічними одиницями. Таке дослідження потребує також формулювання правил зарахування одиниці до того чи іншого синонімічного ряду, встановлення кількості і порядку їх розташування стосовно домінантної одиниці ряду»⁸⁴.

Кожний синонімічний ряд є рядом значень різних слів: полісемічне слово входить у різні синонімічні ряди саме завдяки своїй багатозначності, наявності у нього лексико-семантичних варіантів⁸⁵. «Полісемія і синонімія, - як доречно підсумовує Г. Миронова, - є різними проявами співвідношення дискретного (перервного) і континуального (неперервного) в лексичній системі мови»⁸⁶.

Дискусійним сьогодні залишається питання зарахування до синонімічного ряду окремих словосполучень та фразеологізмів. Фразеологічні синоніми (за класифікацією О. Д. Пономарева) – варіанти фразеологічних одиниць на позначення того самого поняття.⁸⁷

В. С. Ващенко у статті «Словник синонімів української мови та деякі питання теорії синонімії» зазначає, що «основною ознакою словосполучення, що реєструється в словнику, має бути стійка семантична єдність, аналогічна до лексичної, а також неподільність складових компонентів. У такому словосполученні слова не можуть виступати членами речення, а все

⁸⁴ Муравицька М. П. Полісемія і синонімія // Мовознавство. – 1983. - № 1. – С. 31.

⁸⁵ Муравицька М. П. Полісемія і синонімія // Мовознавство. – 1983. - № 1. – С. 32.

⁸⁶ Миронова Г. М. Спостереження за еволюцією синонімічних лексем усереднені ЛСГ // Мовознавство. – 1983. – С. 53.

⁸⁷ Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови. – К.: Либідь, 1992. – С. 56.

словосполучення має не тільки семантично, але й граматично співвідноситись з однією частиною мови»⁸⁸.

Досить часто в лексикографічних працях натрапляємо на явище, коли лексикографи до одного синонімічного ряду зараховують словосполучення, які або тяжіють до складної форми слова, або наближаються до фразеологізму.

Під час аналізу синонімів у поетичних текстах варто, на нашу думку, взяти до уваги концепцію І. Г. Чередниченка, згідно з якою до окремого розряду треба зараховувати синоніми – слова і словосполучення різної структури, коли синонімічно об'єднуються словосполучення й окреме слово (*накивати п`ятами, втекти; лазаря співати, прибіднюватися*) або назва з одного слова і описова назва з кількох слів (*Київ, столиця України; Шевченко, засновник нової української літератури*)⁸⁹.

У магістерській роботі фразеологізми зараховуватимемо до синонімічного ряду, оскільки вони передають одне поняття й можуть бути замінені словом.

Різне трактування спостерігаємо і щодо того, чи варто до синонімічного ряду зараховувати пестливо-здрібнілі слова, оскільки дехто вважає, що такі лексеми є просто спільнокореневими словами (дитя – дитячко, жінка – жіночка, сірий – сіренький). Такі слова як однокореневі синоніми презентовано у кількох підручниках: «Сучасна українська літературна мова. Лексикологія і фразеологія» за редакцією І. Білодіда⁹⁰, «Сучасна українська мова. Лексикологія. Фонетика» за редакцією

⁸⁸ Вашенко В. С. Словник синонімів української мови та деякі питання теорії синонімії // Мовознавство. – 1968. - № 3. – С. 9 – 16.

⁸⁹ Чередниченко І. Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. – К.: Рад. школа, 1962. – С. 124.

А.Мойсієнка та в посібнику «Сучасна українська літературна мова: модульний курс» Н. Шкуратяної та С. Шевчука⁹¹.

У праці «Сучасна українська літературна мова. Лексикологія і фразеологія» за редакцією І. Білодіда описано різнокореневі та однокореневі синоніми. Зокрема, однокореневими синонімами названо слова, «що мають лексико-семантичну спільність, виражену коренем, і семантичну чи стилістичну відмінність, яку надають їм афікси»⁹².

Пишучи про класифікації синонімів, О. Гапченко зазначала, що «за структурою синоніми бувають різнокореневі (великий – колосальний, земля – ґрунт, інтуїтивно – підсвідомо, інстинктивно; зустріч – рандеву, побачення, регіон – район) і однокореневі, які відрізняються за морфемним складом (рано, раненько, ранесенько, рано-рано, рано-ранесенько, рано-раненько; річечка, річенька)»⁹³.

Н.Шкуратяна та В.Шевчук вважають, що «до синонімічного ряду входять слова як різнокореневі, так і споріднені: красивий – гарний – хороший – гарненький, гарнесенький, прехороший, хорошенький, прегарний»⁹⁴.

У магістерській роботі синонімічний ряд розглядатимемо в широкому значенні, долучаючи до лексичних синонімів фразеологізми, метафоричні синтаксично нерозкладні словосполучення. Словотвірні синоніми

⁹⁰ Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За заг. ред. І.К.Білодіда.– К.: Наукова думка, 1973. – С.87.

⁹¹ Шкуратяна Н.Г. Сучасна українська літературна мова: модульний курс : [навчальний посібник] / Н.Г.Шкуратяна, С.В.Шевчук. – К., 2007. – С.223.

⁹² Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За заг. ред. І.К.Білодіда.– К.: Наукова думка, 1973. – С.87.

⁹³ Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / за ред. А.К.Мойсієнка. – К., 2013. – С.73.

⁹⁴ Шкуратяна Н.Г. Сучасна українська літературна мова: модульний курс : [навчальний посібник] / Н.Г.Шкуратяна, С.В.Шевчук. – К., 2007. – С.223.

подаватимемо в дужках, а відтак наводитимемо лексичні синоніми. Наприклад, *старий* (*старенький, старесенький*) – *давній – ветхий*; *будинок* (*будиночок*) – *дім – хата (хатка)*. Такий принцип подавання матеріалу вважаємо доречним, оскільки слова *старенький, старесенький* не є лексичними синонімами до слова *старий*, але є ними стосовно слів *давній і ветхий*. Зрештою такий підхід є у словниках синонімів С. Караванського та А. Багмета, які долучено до аналізу в нашому дослідженні.

1.3. Класифікації синонімів у мовознавчій літературі

У сучасній мовознавчій науці існують різні класифікації синонімів. Це зумовлено тим, яку ознаку кладуть в основу класифікації.

Наприклад, М. Жовтобрюх, усі синоніми за їх основними ознаками ділить на словникові та контекстуальні, а словникові ще на такі підгрупи:

1) синоніми, що відрізняються між собою емоційним забарвленням; широко використовуються в мові художньої літератури;

2) синоніми, які розрізняються за логічними ознаками, тобто відтінками у змісті того поняття, що є спільним для синонімічного гнізда; такі синоніми називаються семантичними або ідеографічними;

3) стилістичні – такі синоніми, використання яких неоднакове у різних стилях літературної мови. Такі синоніми з одними словами сполучаються, а з іншими – ні, в одному жанрі мови – поширені, а в інших – зовсім не вживаються⁹⁵.

Подібної класифікації дотримується також І.Кочан у посібнику «Лінгвістичний аналіз тексту», виділяючи словникові та контекстуальні

⁹⁵ Жовтобрюх М. А., Кулик Б. Г. Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія. – К.: Вища школа, 1961. – С. 81.

синоніми. Словникові ж синоніми мовознавиця ділить на абсолютні та стилістичні⁹⁶.

У підручнику «Сучасна українська літературна мова» за редакцією О.Волоха подано таку класифікацію синонімів:

1. За значенням і функціями розрізняють синоніми ідеографічні і стилістичні.

а) ідеографічні синоніми виступають як засіб уточнення, виділення, деталізації тієї чи іншої ознаки поняття.

б) стилістичні синоніми розрізняються за сферою вживання, емоційним забарвленням, образністю тощо.

2. Окрім постійних, усталених у лексичній системі синонімів, існують також контекстуальні, тобто слова, які лише в одному якомусь контексті, лише тимчасово виступають як синоніми.

3. До окремих слів синонімами можуть виступати цілі словосполучення – фразеологічні одиниці, наприклад: *обманювати* – *замилювати очі*⁹⁷.

Ю. Д. Апресян на основі протиставлення за повним і неповним збігом лексичних значень пропонує виділяти синоніми (тобто слова з тотожними, ідентичними значеннями) та квазісиноніми (слова з близькими, але не тотожними лексичними значеннями)⁹⁸. Відтак, зважаючи на внутрішню диференціацію квазісинонімів, мовознавець ділить їх на семантичні, стилістичні та семантико-стилістичні.

Багато уваги класифікації та опису синонімів приділив С.Семчинський у праці «Синонімія в літературній мові та індивідуальному мовленні».

⁹⁶ Кочан І.М. Лінгвістичний аналіз тексту. Навчальний посібник. – К., 2008. – С. 205.

⁹⁷ Сучасна українська літературна мова / За ред. О. Т. Волоха. - К.: Вища школа, 1976. – С. 70-73.

⁹⁸ Апресян Ю. Д. Проблема синонімії. Питання мовознавства. – Донецьк: «БАО», 1986. – С. 33.

Дослідник зокрема усі синоніми класифікує на абсолютні та відносні⁹⁹. Останні відрізняються один від одного певними відтінками значення або ж своїм експресивно-емоційними відтінками значення чи експресивно-емоційним забарвленням, наприклад: *сильний – міцний – могутній – потужний* або *говорити – ректи – балакати – патякати* і т. ін. Мовознавець також зазначає, що «інколи синоніми відрізняються додатковим забарвленням, яке виражає належність лексичного елемента до словникового складу мови певної епохи, наприклад: *артилерист – пушкар – гармаш*»¹⁰⁰.

М.Плющ у підручнику «Сучасна українська літературна мова» усі синоніми ділить на абсолютні (тобто такі, які належать до однієї частини мови і мають відмінності у значенні, наприклад: *розглядати і аналізувати*), лексичні та контекстуальні (які лише в певному контексті мають близьке значення). Лексичні синоніми групує на семантичні, стилістичні та семантико-стилістичні¹⁰¹.

М. Кочерган у підручнику «Вступ до мовознавства» пропонує усі синоніми за ступенем синонімічності поділити на абсолютні та часткові, а часткові відтак класифікує на семантичні (ідеографічні), стилістичні та семантико-стилістичні¹⁰².

У термінологічній енциклопедії «Сучасна лінгвістика» О. Селіванової запропоновано групувати синоніми на лексичні та контекстуальні, а лексичні

⁹⁹ Семчинський С. Синонімія в літературній мові та індивідуальному мовленні // Українська мова та література. – 1998. - № 42. – С.4.

¹⁰⁰ Семчинський С. Синонімія в літературній мові та індивідуальному мовленні // Українська мова та література. – 1998. - № 42. – С. 5.

¹⁰¹ Сучасна українська літературна мова / За ред. М. Я.Плющ. - К. – 1994. – С.122-124.

¹⁰² Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. Підручник. – К., 2000. – С.202-204.

синоніми ще поділено на семантичні, стилістичні, семантико-стилістичні та абсолютні¹⁰³.

Автори підручника «Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія» виокремлюють ідеографічні (семантичні), стилістичні та абсолютні синоніми, зазначаючи, що окрему групу також становлять контекстуальні синоніми – слова, що вступають у синонімічні відношення тільки в певному контексті¹⁰⁴.

У підручнику «Сучасна українська мова. Лексикологія. Фонетика» за ред. А. Мойсієнка подано кілька класифікацій синонімів. Зокрема, за належністю до мовного рівня синоніми поділяють на лексичні, фразеологічні, словотвірні, афіксальні, граматичні. За ступенем синонімічності синоніми пропонують ділити на повні (абсолютні) та неповні (часткові). За функціями синоніми погруповано на семантичні (ідеографічні), стилістичні та семантико-стилістичні. За структурою, на думку авторів підручника, синоніми бувають однокореневі та різнокореневі¹⁰⁵.

Найпоширенішою є класифікація синонімів за функціями.

Ідеографічні синоніми (семантичні). У термінологічній енциклопедії «Сучасна лінгвістика» О. Селіванової зазначено, що ідеографічні, або семантичні синоніми близькі за значенням, але не тотожні за семним складом (*швидкий, стрімкий, рвучкий, моторний, прудкий*)¹⁰⁶. Л. Лисиченко вважає, що ідеографічні синоніми «виникають внаслідок фіксування в слові диференціальних ознак поняття. Вони відрізняються тим, що в синонімічному слові фіксується якась нова риса самого явища, риса, що в значення

¹⁰³ Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава, 2006. – С.540-541.

¹⁰⁴ Бондар О.І., Карпенко Ю.О., Микитин-Дружинець М.Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія. Навчальний посібник. – К., 2006. – С.225-227.

¹⁰⁵ Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / за ред. А.К.Мойсієнка. – К., 2013. – С.70.

¹⁰⁶ Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава, 2006. – С.540.

синонімічних слів, які існували до цього, не включалася»¹⁰⁷. В інших працях подано таку дефініцію: «Характерна особливість понятійних синонімів полягає в тому, що вони, означаючи те саме поняття, різняться між собою додатковими значеннєвими відтінками, тобто обсягом семантики, яка притаманна кожному з них»¹⁰⁸.

У підручнику «Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія» зазначено, що до ідеографічних належать синоніми, інтенціонали яких (домінантні семи) тотожні, а імплікаціонали (недомінантні семи) відрізняються когнітивними семами¹⁰⁹.

Як зазначають мовознавці, якихось істотних відмінностей в емоційному забарвленні чи стилістичному використанні між ідеографічними синонімами не існує, зате додаткові семантичні відтінки їх часом досить прозорі. Погоджуючись із думкою вчених, вважаємо, що основне призначення ідеографічних синонімів у мові – служити засобом точного вираження думки в кожному конкретному випадку мовного вживання.

Емоційно-експресивні синоніми. У сучасній українській лінгвістичній літературі емоційно-експресивні синоніми трактують як «такі, що розрізняються значеннєвими відтінками, семантичним обсягом, емоційно-експресивним забарвленням»¹¹⁰.

¹⁰⁷ Лисиченко Л.А. Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура слова. – Харків: Вид-во Харків. ун-ту, 1977. – С. 71.

¹⁰⁸ Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За заг. ред. І.К.Білодіда.– К.: Наукова думка, 1973. – С. 69.

¹⁰⁹ Бондар О.І., Карпенко Ю.О., Микитин-Дружинець М.Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія. Навчальний посібник. – К., 2006. – С.225.

¹¹⁰ Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За заг. ред. І.К.Білодіда. – К.: Наукова думка, 1973. – С. 70.

Заслуговує на увагу також тлумачення зазначеного типу синонімів у Л.А.Лисиченко. Мовознавець вважає, що тут «не йдеться про слова, в яких оцінний елемент є предметно-понятійною основою значення, а тільки про ті, що в них емоціональне забарвлення не пов'язане із самим явищем, а виявляє ставлення до нього»¹¹¹.

Дослідники виділяють «два типи емоційних значень емоційно-експресивних синонімів: 1) синоніми, емоційний, оцінний елемент в яких пов'язаний із сутністю самого явища; 2) синоніми, в яких характеризується не саме явище, а особливості його сприймання»¹¹².

Як зазначає Л.Лисиченко, «для стилістичних синонімів основним є протиставлення не за відмінностями в понятті, а за вживанням слова переважно в тому чи іншому функціональному стилі»¹¹³. За «Словником лінгвістичних термінів», стилістичні синоніми – «це тотожні за значенням слова, але різні за експресивно-емоційним забарвленням, сферою вживання, приналежністю до функціональних стилів мови»¹¹⁴.

Контекстуальні синоніми.

Ми в роботі вживаємо термін контекстуальні синоніми як «слова, які зближуються своїми значеннями і вступають в синонімічні зв'язки лише в умовах певного контексту»¹¹⁵. Оскільки контекстуальні синоніми виявляються тільки в певному контексті, то це явище належить не до системи

¹¹¹ Лисиченко Л.А. Типи синонімів за значенням // Українська мова і література в школі. – 1973.– №11.– С.65.

¹¹² Лисиченко Л.А. Бесіди про рідне слово: Слово і його значення. – Харків: ХДПУ, 1993. – С. 58-59.

¹¹³ Лисиченко Л.А. Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура слова. – Харків: Вид-во Харків. ун-ту, 1977. – С. 74.

¹¹⁴ Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища школа, 1985. – С. 250.

¹¹⁵ Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів.– К.: Вища школа, 1985. – С. 250.

мови, а до мовлення. Аналіз цього типу значень має особливу вагу при розгляді художнього тексту.

1.4. Джерела поповнення синонімічних рядів

Синоніми виникають у мові постійно. Це зумовлено низкою причин. Однією з основних є бажання людини знайти в уже відомих предметах, явищах навколишнього світу якісь нові риси, поглибити і розширити існуючі поняття. Нова додаткова ознака поняття називається новим словом, подібним або тотожним за значенням з уже наявними найменуваннями¹¹⁶.

До основних джерел поповнення синонімічного ряду І. Ціхоцький зараховує питомі слова, запозичення, неологізми, діалектизми, жаргонізми, просторічні слова¹¹⁷.

Головним джерелом виникнення синонімів в українській мові є питомі слова. Але є й «чимало запозичених слів, які вступають у синонімічні відношення з питомими (*голкіпер – воротар, компенсація – відшкодування, конкурс – змагання*) або й з іншими запозиченими словами (*аномалія – патологія, ландшафт – пейзаж*)»¹¹⁸. Іноді тотожні, а також близькі за значенням слова з'являються тому, що в різних стилях мови один і той самий предмет (явище, процес) називається по-різному. Наприклад, міжстильові (стилістично нейтральні) *йти, їхати* мають синоніми в розмовному мовленні *пхатися, сунути*. Синоніми виникають і тоді, коли предмету чи явищу дійсності порівняно із загальновідомим значенням дається інша емоційна оцінка: *небо – небеса* (поет.). У синонімічні відношення можуть вступати не

¹¹⁶ Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / за ред. А.К.Мойсієнка. – К., 2013. – С.73.

¹¹⁷ Ціхоцький І., Левчук О. Лексикологія сучасної української літературної мови. Практикум: Навчально-методичний посібник для студентів I курсу філологічного факультету. – Львів, 2014. -С.32.

тільки загальноживані слова літературної мови, але й обмежені за своїм використанням лексичні одиниці (діалектні, професійні тощо)¹¹⁹.

Синонімічні ряди зростають і внаслідок розвитку багатозначності: *пильний (уважний), пильний (терміновий, невідкладний), пильний (старанний), пильний (наполегливий)*.

На думку І.Кочан, «переосмислення старих і поява нових мовних явищ дійсності є причиною поповнення вже існуючих і утворення нових синонімічних рядів за рахунок: 1) новотворів з емоційним забарвленням (*тимчасовий - проминальний*); 2) нових слів з негативно-оцінним значенням (*прірва – яма - безглиб*); 3) лексики з позитивно-оцінним забарвленням (*відродження - відмолоднення*)»¹²⁰.

Ще одним важливим джерелом поповнення синонімії є авторські неологізми.

1.5. Синоніми крізь призму функціональних стилів української мови

Синоніми як унікальне мовне явище функціонують на всіх рівнях мови та у всіх функціональних стилях, але використання синонімів у різних функціональних стилях неоднакове. Наприклад, в офіційно-діловому та науковому стилях синоніми вживають рідко. У наукових текстах синонімічні одиниці слугують засобом контекстуального уточнення.

¹¹⁸ Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / за ред. А.К.Мойсієнка. – К., 2013. – С.73.

¹¹⁹ Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / за ред. А.К.Мойсієнка. – К., 2013. – С.73.

¹²⁰ Кочан І.М., Лінгвістичний аналіз тексту: Навчальний посібник. – К., 2008. – С.339-340.

У розмовному стилі синоніми використовують здебільшого мовці, які добре володіють мовою. Саме в розмовному стилі часто до синонімічного ряду входять синоніми-діалектизми та просторічна лексика.

Для публіцистичного стилю вживання синонімів теж є характерним, оскільки, як пише О. Пономарів, «з огляду на його нахил до експресії висловлення (поряд з логізацією викладу), орієнтацію на уснорозмовну форму мовлення синоніми використовуються досить широко, причому не лише загальнономвні, а й контекстуальні. Специфікою публіцистичного стилю є розмежування семантично тотожних слів з погляду оцінки описуваного явища. Коли синонімічний ряд має в своєму складі іншомовне слово, воно набуває негативного забарвлення»¹²¹.

Як зазначає І. Кочан, «синоніми у мові ЗМІ можна поділити на поняттєві (сміслові, ідеографічні) та стилістичні. Поняттєві синоніми дослідниця ділить на: 1) синоніми, у значенні яких наголошується і виділяється якась певна характерна риса чи ознака позначуваного словом явища (одностайно – одноголосно - однозгідно); 2) синоніми, відтінки значень яких перебувають у тісному зв'язку з характером лексичної сполучуваності (законний – правомірний - правний); 3) синоніми, що відрізняються характером дії (виділити - відокремити). Для стилістичних синонімів основним є протиставлення за приналежністю чи вживанням слова в тому або іншому функціональному стилі»¹²².

Синоніми в публіцистичному й особливо в художньому стилі використовуються для того, щоб уникнути небажаних повторів, урізноманітнити мовлення, якнайточніше передати зміст висловлення.

¹²¹ Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови. – К.: Либідь, 1992. – С. 60.

¹²² Кочан І.М, Лінгвістичний аналіз тексту: Навчальний посібник. – К., 2008. – С.339.

Можливе таке стилістичне використання синонімів, як ампліфікація, перифраз, антономазія, евфемізм, дисфемізм, тавтологія та плеоназм. До основних функцій синонімів належать: семантичне уточнення, стилістично-експресивне увиразнення, лексичне заступлення (уникнення тавтологій) та поетичне увиразнення.

Значний стилістичний ефект досягається розчепленням загального поняття на синоніми – складники. Це, як зазначає О.Пономарів, «сприяє більшій переконливості викладу»¹²³.

У художньо-белетристичному стилі головною є функція естетично-зображальна. Таким чином емоційно-експресивні синоніми, відзначаючись яскравими супровідними відтінками значень, вживаються обмежено – не в усіх стилях і формах мови; вони найпоширеніші у художній мові.

Індивідуальна інтерпретація синонімів – один з виразних прийомів художнього стилю. На думку Л. Булаховського: «Вміння розповідати так, щоб мова містила різноманітність схожих елементів думки, потрібних для спеціального посилення враження, і таких, які необхідно виникають як опорні моменти думки, що розгортається, передбачає високу мовну культуру...»¹²⁴.

Як слушно пише І. Кочан, «спонуканий постійною потребою емоційного вираження думки, письменник не задовольняється лише об'єктивно-номінативною функцією слова; він намагається поєднати її з функцією суб'єктивно оцінною, і тому до денотативного змісту стилістично нейтральної лексеми додається конотативний зміст. Нерідко це досягається

¹²³ Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови. – К.: Либідь, 1992. – С. 61.

¹²⁴ Булаховський Л. А. Нариси з загального мовознавства. – К.: Рад. школа, 1955. – С. 157.

використанням саме синонімів з емоційно-оцінним значенням, які утворюють довгі ряди»¹²⁵.

Для створення моменту експресії у художньому тексті служать ампліфікаційні ряди, в яких кожна одиниця ряду має самостійне значення, а всі разом вони функціонують у взаємодії, емоційно посилюючи висловлену думку¹²⁶.

Також створенню емоційно-експресивного ефекту сприяє градація семантично односпрямованих одиниць, які різняться ступенем вияву ознаки. Для уникнення повторів слова на короткому відрізку тексту використовується у художній прозі значна кількість найрізноманітніших лексичних одиниць¹²⁷. Градація допомагає письменникові показати важливість певного явища, наголосити на ньому.

Використовуються синоніми в художньому стилі і для створення своєрідної пари. Таке використання, наприклад, часто спостерігаємо у фольклорі: *думати-гадати, тяжко-важко*. Як зазначає І. Кочан, тут «відбувається своєрідне складання смислів слів, додавання до смислу першого слова тієї різниці (відтінку значення), що властиве другому. Таке складання впливає з відчуття мовцем відмінностей у значеннях синонімічних слів»¹²⁸.

Близькими до парних синонімів є синонімічні повтори, які відбуваються шляхом заміни одного слова іншим, синонімічним: Життя мене і кличе, і зове (П.Тичина)¹²⁹.

¹²⁵ Кочан І.М, Лінгвістичний аналіз тексту: Навчальний посібник. – К., 2008. – С.206.

¹²⁶ Коваль А. П. Практична стилістика сучасної Української мови. – К.: Вища школа, 1978. – С. 45-46.

¹²⁷ Коваль А. П. Практична стилістика сучасної Української мови. – К.: Вища школа, 1978. – С.46.

¹²⁸ Кочан І.М, Лінгвістичний аналіз тексту: Навчальний посібник. – К., 2008. – С.206.

¹²⁹ Кочан І.М. Лінгвістичний аналіз тексту: Навчальний посібник. – К., 2008. – С.206.

Отже, синонімія – явище складне й багатогранне, тому дослідження синонімів у творах майстрів слова вкрай необхідне. Хоч в українському мовознавстві вже маємо кілька сотень ґрунтовних наукових студій, проте кожне нове, навіть мінідослідження, заповнює нішу в студіюванні ідіостилю письменника. Поетичні твори І.Жиленко, багаті на синоніми, безумовно, стануть добрим ілюстративним матеріалом для теоретичних положень синоніміки.

РОЗДІЛ 2

СИНОНІМИ В ПОЕТИЧНОМУ МОВЛЕННІ ІРИНИ ЖИЛЕНКО

2.1. Лексико-семантичний аналіз синонімів у поезіях І.Жиленко

Щоб показати вміння письменника користуватися загальнонародним лексичним багатством мови, дбайливість і вимогливість автора при доборі синонімів, проаналізуємо найбільш широко і часто вживані слова, найбільш характерні синонімічні ряди.

Розглянувши різні класифікації синонімів та схеми їх опису, у магістерській роботі пропонуємо описувати синонімічні ряди таким чином: спочатку ділимо синонімічні ряди за частиномовною належністю (на іменникові, прикметникові, прислівникові, дієслівні), а відтак у кожному ряді описуємо синоніми, зазначаючи їх різновид (абсолютний, ідеографічний, стилістичний, семантико-стилістичний). Біля кожного синоніма у синонімічному ряді подаємо лексичне значення за одинадцятитомним словником української мов або формулюємо самостійно, відтак наводимо контекст із поезій І. Жиленко.

2.1.1. Іменникові синоніми

У поетичних творах І.Жиленко найбільше зафіксовано іменникових синонімічних рядів, до яких належать:

Іменники – назви об'єктів, будівель, закладів:

1) Дім – домик – будинок (будиночок) – житло – хатка – домівка – притуллячко – гніздо

Цей синонімічний ряд налічує 9 синонімів, з-поміж яких лексеми *дім*, *будинок*, *житло*, *гніздо* є ідеографічними, а *домик*, *будиночок*, *хатка*,

домівка, притулячко – семантико-стилістичними. Синоніми *дім, домик, домівка* та *будинок, будиночок* є однокореневими. Усі ці синоніми, крім слова *притулячко*, зафіксовано у ПССУМ (с.77). У Словнику синонімів А.Багмета зафіксовано слова *дім, будинок, хата* (с.92).

Слово *дім* поетеса використовує у значенні «приміщення, в якому живуть люди; житло» (СУМ, 2, 306): «*Та й звеселилися в **домі** шибки! Соняхи!*» («Золота підкова», с.78), «*Шила новенькі сукні до свят і подій. / Поки він не постукав до мене у **дім***» («Спогад при місяці», с.223). Ідеографічним синонімом до лексеми *дім* є слово *житло* – «приміщення, пристосоване, признач. для життя людей; дім, оселя» (СУМ, 2, 523): «*Коли ти книгою бредеш / і лампа осяває **житло**, - / душа твоя, здається теж / налита світлом*» («Світло осені», с.106). Слово *будинок* є багатозначним, але у значенні «будівля, споруда, призначена для житла» (СУМ, 1, 247) є синонімом до лексем *дім, житло, хата*: «*А я мережу вірші про **будинок**, / якого вже нема, нема ніде*» («Ранкова пісня», с. 136), «***Будинок** тишею умився. / І втік. Прибіг*» («Я вийшла з парку», с.25). Лексема *хатка* – пестливо-здрібнілий іменник від *хата* у значенні «домівка» (СУМ, 11, 31): «***Хатка**. Освітлене вікно*» («Дитинство», с.271). *Домик* – «невеликий дім»: «*Раптом в небі перший промінь / освітлив блакитний **домик** / і з фіранками вікна*» («Раптом в небі перший промінь», с.89). Лексема *домівка* означає «жиле приміщення стосовно до того, хто в ньому живе» (СУМ, 2, 362): «*А **домівки** нема. / А вже скоро зима*» («Казка про рукавичку», с.148). Слово *будиночок* є зменшено-пестливим до *будинок* у значенні «будівля, споруда, призначена для житла» (СУМ, 1, 247): «*Скажи мені, де я? / І звідки ця легкість ходи? / Засипаний квітами / **будиночка** сонячний дах*» («І світла аля», с.44). Слово *притулячко* є авторським неологізмом і, очевидно, утворене від лексеми *притулок* у значенні «місце, де хто-небудь може

постійно жити, де йому забезпечено догляд і т. ін.; житло, оселя // місце розради, втіхи для кого-небудь (СУМ, 8, 70): «*На тлі віків такне благе / притуллячко, що зветься домом*» («Світло осені», с. 107). Гніздо – «перен. домашнє вогнище; оселя» (СУМ, 2, 95): «*Ну ж, обігрій і прихисти мене, / мій добрий дім, гніздо моє земне!*» (Гніздо земне», с.82).

Узагалі поняття рідного дому в поезії І.Жиленко є домініантним і символізує затишок, щастя, світлий спогад, дитинство.

2) Кафе – кав'ярня – бар – буфет

Слова *кафе, кав'ярня, бар, буфет* – ідеографічні синоніми. *Кав'ярня* – «невеличкий ресторан, де подають відвідувачам каву, чай, закуски тощо; кафе» (СУМ, 4, 67): «*На Бульварно-Кудрявській, / де кав'ярня «Орфей», / дощ у двері вдирався*» («Флірт із метеликом», с.429); *кафе* – «те саме, що кав'ярня» (СУМ, 4, 121): «*Не хочу ні на сцену, ні на плаху, / ні у кіно, ні в гості, ні в кафе*» («Танучий сон із дощем у Версалі», 427). *Бар* – «невеликий ресторан, в якому напої і закуски споживають біля стойки буфету або за столиками» (СУМ, 1, 103): «*Кожного вечора, почепивши крохмальне жабо, / маестро грав у барі пісеньку про Лімпопо*» («Городок у табакерці», с.97). *Буфет* – «невеликий ресторан, закусочна» (СУМ, 2, 266): «*Смеркає в пристанційному буфеті. / І чай у склянці безнадійно вичах*» («Станція», с.60). Лексеми *кафе, кав'ярня, бар* зафіксовано як синоніми і у ПССУМ (с.11, с.151). Використання таких синонімів допомагає І. Жиленко змалювати міське життя.

3) Ларьок – кіоск

Слова *ларьок* і *кіоск* є ідеографічними синонімами: *ларьок* – «невелика легка будівля для торгівлі» (СУМ, 4, 449): «*За вікном пивний ларьок / Низько зсунув козирок*» («Тихе віяння», с.401); *кіоск* – «невелика будівля для дрібної

торгівлі» (СУМ, 4, 168): «*Старий дивак, що мокне під кіоском, - / книгошукач, розкопувач гуди*» («Вірші з нагоди придбання нової картини», с.278). Такі синоніми допомагають авторці зобразити образ міста.

Іменники – назви психічних та фізичних станів людини

4) Радість – втіха

Цей СР налічує 3 лексеми, які подано у ПССУМ (с.53, с.351).

Усі ці синоніми є ідеографічними: *радість* – «особа, предмет, подія і т. ін., що викликають радісні почуття, тішать» (СУМ, 8, 436): «*Тільки й радості тої, що сни. / Обмини мене, чашо весни*» («День по дневі зима відмира», с.464); *втіха* (утіха) – «той (те), хто (що) викликає в комусь почуття радості, задоволення» (СУМ, 10, 513)6 «*Скільки років для мене мій захист, опора і втіха. / Я тепер тільки бачу, яка ти маленька і тиха*» («Три колискові і зоря», с.143). *Радощі* – «те саме, що радість» (СУМ, 8, 437): «*Бо що ми є, як не звичайна сума / колишніх радощів, пережитого суму*» («Чудесний рік Густава Малера», с.116).

5) Радість – радощі

Цікаво, що в поетичних текстах І. Жиленко зафіксовано також синонімічний ряд *радість – радощі*, у якому слова реалізують інші семи:

Радість - «почуття задоволення, втіха, приємність» (СУМ, 8, 436): «*Тиша тиш. І смерть грядками бродить. / Ні журби, ні радості не йму*» («Золотий метелик над городом», с.465).

Радощі – «те саме, що радість – почуття задоволення, втіха, приємність» (СУМ, 8, 437): «*Бо що ми є, як не звичайна сума / колишніх радощів, пережитого суму*» («Чудесний рік Густава Малера», с.116).

Лексеми *радість і радощі* подано як синоніми і у ПССУМ (с.53, с.351).

б) сум – смуток – туга – журба – печаль – скорбота – туск – зажура.

І. Жиленко використала багатий синонімний ряд (8 лексем) і для позначення невеселого настрою – *сум, смуток, туга, журба, печаль, скорбота, туск, зажура*. Лексеми *смуток, сум, журба, скорбота, туга* подані як синоніми у ПССУМ (с.417, с.435) та словнику синонімів А.Багмета (с.109).

Сум – «невеселий, важкий настрій, спричинений горем, невдачею і т. ін.; смуток, журба» (СУМ, 9, 834): «*Розмиє дощ той нетривкий посуд, / в який тебе природою відмито, / яким тебе oddілено од світу, / і перелле в холодний білий сум просторів*» («Концерт для скрипки, дощу і цвіркуна», с.68).

Смуток - «невеселий, важкий настрій, викликаний горем, невдачею і т. ін.; сум, журба» (СУМ, 9, 420): «*Лялька з порцеляновим лицем почала щось говорить про **смуток***» («Вишивка», с.43), «*Нічого, що **смуток** багрянний / торкнув на зорі палісад*» («Осілля данина меланхолії», с.72), «*Не обпечись вечірнім **смутком** / сорокарічного лиця*» («На схилі дня», с.209), «*Але ж чому на лицях залягли / глибокі тіні **смутку**? / Я не плачу*» («Станція», с.61).

Журба – «невеселий настрій, важкі почуття; печаль, смуток» (СУМ, 2, 548): «*Дощ ішов рідненький і сумний. / Гірко пахли квіти в палісаді. / Ні **журби**, ні злості, ні війни*» («Містечко Дощ», с.59), «*Вже би можна їхать. Та ба! / Серце мені тисне **журба***» («Балада про бабин спадок», с.70).

Жура – «діал. журба» (СУМ, 2, 547):): «*Все було: печаль, **жура**, скорбота. / Ночі сліз і дні безслізних скрут*» («Зоря, с.325).

Печаль – «те, що засмучує кого-небудь, завдає комусь горя, журби» (СУМ, 6, 346): «*Все було: **печаль**, жура, скорбота. / Ночі сліз і дні безслізних*

скрут» («Зоря, с.325), «*Я все чекаю, що дійду років, / за котрими нема уже печалі*» («Осіння данина меланхолії», с.73.)

Скорбота – «почуття, викликане глибокими переживаннями, стражданнями; печаль, сум» (СУМ, 9, 297): «*Поки син мій добрий і красивий, - / можна жити на цій землі скорбот*» («Сину», с.299).

Туга – «почуття глибокого жалю; важкий настрій, переживання, спричинені якимсь горем, невдачею і т. ін.; журба, сум» (СУМ, 10, 310): «*Не пропив лиш тої туги, / що круг серця звилась*» («Поема віршів, с.192)

Туск – «туга, смуток» (СУМ, 10, 329): «*Так, я поетеса часу, що пішов... / Але, озирнувшись (тамуючи туск), / він руку мою прохолодну знайшов / і ніжно підніс до вуст*» («Мій час», с.334).

Зажура – «почуття журби, смутку» (СУМ, 3, 124): «*Я святкую терпку зажуру / цих каштанів на тлі небес*» («Вірш до альбому», с.121).

Синоніми цього ряду чи не найчастіше трапляються в поетичних текстах І. Жиленко, відображаючи почуття ліричних героїв, яких дослідники ідентифікують із авторкою. Такі слова у поезіях І.Жиленко часто корелюють з лексемами *осінь, дощ, самотність*.

7) Старість – немолодість

У цьому СР іменник *немолодість* є авторським неологізмом І.Жиленко.

Старість – «період життя, що настає після зрілості і характеризується поступовим послабленням діяльності організму; похилий вік кого-небудь» (СУМ, 9, 657): «*Старість – світле омовіння / і чистилище душі*» («Ні словечко не шелесне», с.445).

Немолодість – те саме, що старість. Це авторський неологізм: «*Дитяткові раділи потай, / раділи літу й солов'ю. / А говорили про турботи /*

*і про немолодість свою» («Розмова», с.84). Уважаємо, що слово *немолодість* є евфемізмом, воно дещо послаблює поняття старості, передає надію ліричної героїні на те, що ще не все пройшло, не все втрачено.*

Іменники – назви різних обставин, подій, ситуацій

8) *Горе* – лихо (лишенько) – біда

Цей СР містить 4 слова, які як синоніми подано і в ПССУМ с.17, (с.63, с.183), і в словнику синонімів А.Багмета (с.34). Вони є ідеографічними:

Горе – «обставини, події, що викликають страждання; біда, лихо, нещастя» (СУМ, 2, 128);

Лихо – «обставина, подія, що викликає страждання; горе, біда» (СУМ, 4, 496): «*Болем впився, **лихом** вмився, / Ще й поснідав **горем***» (Поема віршів», с.583), «*Ні щастя, ні **лиха** – така тишина в мені*» («А була неділя», с.54). *лишенько* – «пестл. до лихо» (СУМ, 4, 505): «*Думав **лишенько** втопить, / а воно живе*» («Поема віршів», с.192), «*Стьобають зірки там по носі і сліплять. / Хай Бог боронить од **лишенька** нас!*» («Городок у табакерці», с. 97). Як бачимо, сама лексема *лихо* передає негативне поняття, але суфікс -еньк вносить відтінок пестливості, що надає поезії ліричності, відображає смирення.

Біда – «нещаслива пригода, подія, що завдає кому-небудь страждання; нещастя, лихо» (СУМ, 1, 176): «*Я ж злякалась: це ж **біди** не оберешся, / нарікань, пліток, пересудів*» («Добрий янгол», с.76).

Слово *горе* в поетичних текстах І. Жиленко вживається і у значенні присудкового слова «погано, біда кому-, чому-небудь; з кимось, чимось» (СУМ, 2, 128): «*І заволали зорі античним хором: / «Що ж тепер буде? **Горе** Марисі, **горе!***» (Подорож у табакерці», с.96). Але з таким значенням воно до входить до цього синонімічного ряду.

9) Милість – ласка

Ці слова як синоніми подано у ПССУМ (с.198).

Милість – «прихильність когось вищого становищем у суспільстві до залежного; ласка» (СУМ, 4, 703). Ласка – «заст. милість, благодіяння (у відношенні до залежних)» (СУМ, 4, 449): «*Мій дім щоденно творить чудеса, / бо, не ждучи ні милості, ні ласки / високих люстр, засвічується сам*» (Гніздо земне», с.83). Ці лексеми є ідеографічними синонімами, які вживаються в одному контексті для емоційного підсилення висловлення.

Іменники – назви предметів побуту

І.Жиленко у своїх поезіях дуже часто зображала дім як важливу категорію власного буття та елементи побуту, які то надихають, то пригнічують, то знову зігрівають.

10) Фіранка – гардина – тюль

Лексеми *фіранка, гардина, тюль* – ідеографічні синоніми Фіранка – «шматок тканини або тюлю, яким запинають вікно, двері тощо; занавіска» (СУМ, 10, 601): «*Старе піаніно. І тиша. І кіт. / Сушу за фіранкою липовий цвіт*» («Фіалки-вірші», с.124), «*За легким пухнастим снігом, / За фіранкою з нейлону / старички гризуть горіхи / і читають Сімеона*» («Шубки. Сніг. Подвійні рами», с.93).

Гардина – «занавіска на все вікно» (СУМ, 2, 31): «*Ми так давно уже не виглядаєм дива, / що безнадійно вицвіли гардини*» («Зимова скарга», с.75). Як бачимо, ці слова є синонімними, різняться лише відтінком у значенні: слово *гардина* має тільки значення «завіса на все вікно».

Тюль – «прозора сітчаста тканина» (СУМ, 10, 334), яку вішають на вікно.: *«І тюль зелений втомиться дрижати / на білому од місяця вікні»* («Повернення», с.41).

Цікаво, що лексеми *фіранка* і *тюль* у текстах І.Жиленко вжито і в переносному значенні: *фіранок голубі флотилії, сонячний тюль, фіранок сіті золоті: «Пливуть фіранок голубі флотилії»* («Мить», с.349), *«З відкритих вікон рвуться, щоб злетіть, / роялі білі, б'ються, як форелі, / у сонячному тюлі. А по стелі / пливуть фіранок сіті золоті»* («Весна», с.24).

11) Світильник – лампа – люстра – торшер – бра – нічник.

Лексеми *лампа, світильник, торшер* зафіксовані як синоніми у ПССУМ (с.189). Всі вони – ідеографічні.

Світильник – «великий освітлювальний прилад, а також арматура до нього» (СУМ, 9, 89): *«В осінній вечір любо засвітити / новим вином світильники чарок»* («Світло осені», с.105).

Лампа – «прилад для освітлення, що має різний вигляд і різну будову» (СУМ, 4, 442): *«Зелена лампа світиться невтомно»* («Зникаюча вічність», с.459), *«Але ж лампа горить, / і Рахманінов бренька»* («Час минув для забав», с.452).

Люстра – «підвісний освітлювальний прилад, що має кілька джерел світла (свічок, електроламп) і оздоблену арматуру» (СУМ, 4, 573), торшер - «світильник на високій підставці, який стоїть на підлозі» (СУМ, 10, 211).

Бра – «настінний свічник або держак для лампи» (СУМ, 1, 225): *«То розквітають, то облітають / всякі там люстри, торшери і бра»* («Флірт із метеликом», с.443).

Нічник – «лампа або інше джерело світла, що засвічується на ніч» (СУМ, 5, 430): *«І спить душа – без снів і див, / В зеленім світлі нічника: / чай, окуляри, детектив»* («Останній соловейко сонця», с.457).

12) Диван – канапа

Синоніми цього СР є ідеографічними. Вони зафіксовані у словнику синонімів А.Багмета (с.178).

Диван – «рід великих м'яких меблів для сидіння і лежання» (СУМ, 2, 270): *«І звідти знову світлом протече, / освітлить столик і диван картатий»* («Гніздо земне», с.83).

Канапа – те саме, що диван (СУМ, 4, 87): *«О, не сполохайте сомнамбулічну / ходу по краю! – між канап і ваз»* («Зникаюча вічність», с.460).

13) Чашка – кухлик

Чашка – «невелика посудина (частіше з вушком), перев. з фарфору, фаянсу, з якої п'ють чай, каву та інші напої» (СУМ, 11, 285): *«І випала мовчанячка роса. / Спітніли чашки і столове срібло»* («Про красу», с.116).

Кухлик – «зменш. до кухоль – невелика склянка з вушком для пиття пива та інших напоїв» (СУМ, 4, 421): *«Завтра постукає в дім чарівник. / Скаже: «В цім домі дитиночка є...» - / І молока тобі в кухлик наллє»* («Земне життя», с.115).

14) Чарка (чаринка, чарчина) – бокал – келих – кубок

У цьому СР синоніми чарка, бокал, келих, кубок – ідеографічні. Слова келих, бокал, чарка зафіксовано як синоніми у ПССУМ (с.157, с.474) і у словнику синонімів А.Багмета (с.181).

Чарка – «невелика посудина для пиття вина та спиртних, напоїв» (СУМ, 11, 271): «Тож зізнаюсь: люблю ці вечірки експромтом / (Хліб із салом, цибуля і **чарка** винця)» («От історія – так історія», с.243), «Вискочило бісенятко з розбитої **чарки** – симпатичне таке бісеня» («Поема пісень», с.181). Чаринка – зменш. до чарка: «Хильнем **чаринку** в нікудишнім барі, / закусимо солоним огірком» («Я Господу і досі не простила», с.467). Чарчина – «те саме, що чарка» (СУМ, 11, 274): «У **чарчину** крапаю ліки / і сварю свого чоловіка» («Зима для двох», с.456).

Бокал – «скляна або кришталева посудина для вина, схожа на чарку, але більша; келих» (СУМ, 1, 213): «Я піднімаю сонячний **бокал**. / Годинник б'є» («Імпровізація на тему годинника», с.159), «Ти п'єш свій **бокал** і жартуєш з феями» («Сутінки», с.134).

Келих – «посуд для пиття вина; кубок, бокал» (СУМ, 4, 139): «О, як у сутінках ніжно. / У **келиху** – гілка вишні» («Сутінки», с.134).

Кубок – «великий келих; чара» (СУМ, 4, 382): «Жар у **грубці** і вино у **кубці**» («Тихе віяння», с.408).

15) Пічка – грубка

Слова цього СР зафіксовані у ПССУМ (с.297). Вони є ідеографічними синонімами.

Пічка – «те саме, що піч, грубка» (СУМ, 6, 551): «А в хатині простудилась **пічка**, / і чадить, і чмихає до сліз» («Світло осені», с.107).

Грубка – зменш.-пестл. до груба – піч, що служить для опалювання приміщення (СУМ, 2, с.177-178): «Головне – поїсти і нагріться. / Борщ зварю і **грубку** протоплю» («Світло осені», с.107); «А горіховий буфет! / А зітхання **грубки** в січні! / Кожна згадка – раритет» («Ілюзіон», с.413). Вживання цих

синонімів допомогло І.Жиленко створити образ сімейного затишку, тепла, спогадів про дитинство, рідний дім.

16) Буфет – сервант

Буфет – «шафа для зберігання посуду, столової білизни, закусок, напоїв» (СУМ, 1, 266): «*А горіховий **буфет!** / А зітхання грубки в січні! / Кожна згадка – раритет*» («Ілюзіон», с.413).

Сервант – «низький буфет для зберігання посуду й столової білизни» (СУМ, 9, 128): «*І знову сиплються дощі, / і знову дзвонить скло в серванті*» («Я вийшла з парку», с.25).

Слова *буфет* та *сервант* авторка використовує дуже часто, оскільки в її творчій уяві усе, що є в буфеті, - живе своїм життям. Старий буфет є ніби свідком усього життя.

17) Скриня – дубова руїна

Контекстуальним синонімом до слова *скриня* є словосполучення *дубова руїна* («*А господиня поспіхом звільнила / стареньку **скриню.** / **Скриня** спорожніла», «*І раптом... **дубова руїна** / струснулася – рип! трісь!*» («От історія – так історія», с.254-255)).*

18) Дзеркало – люстерко, люстерце

Лексеми *люстерко* та *люстерце* є стилістичними синонімами до слова *дзеркало*, оскільки мають ремарку «діалектне». Вони зафіксовані у ПССУМ (с.72) та словнику синонімів А.Багмета (с.85).

Дзеркало – «відшліфована поверхня, що відображає предмети, які перед нею знаходяться, а також спеціально виготовлений предмет з такою поверхнею» (СУМ, 2, с.266): «*Сіріє в **дзеркалі** обличчя. / Сплива донизу день*

за днем» («На схилі дня», с.209), «*Ось шафа із дзеркалом срібним, / повісьте до неї, мадам, / усі свої сукні, подібні / до квітів і сонячних плям*» («Осіння данина меланхолії», с.72).

Люстерко – «діал. дзеркальце» (СУМ, 4, 573): «*А в потемнілому люстерку / чудні спалахують вогні*» («Спогади дитинства», с.33). Люстерце – «діал. пестл. до люстерко» (СУМ, 4, 573): «*Жінка дивилась в люстерце*» (Відпустка у серпні», с.371).

Іменники – назви одягу

19) Сукня (суконька) – плаття

Ці слова як синоніми зафіксовано у ПССУМ (с.416). Вони є абсолютними синонімами.

Плаття – «жіночий одяг, верхня частина якого, що відповідає кофті, становить єдине ціле з нижньою частиною, що відповідає спідниці; плаття» (СУМ, 9, 831): «*Студенточка (третій курс), два **плаття**, один светрик, / знімала кімнату у пригороді, сім метрів*» («Благовіщення», с.296).

Сукня – «жіночий одяг, верхня частина якого, що відповідав кофті, становить єдине ціле з нижньою частиною, що відповідає спідниці» (СУМ, 6, 570): «*Шила новенькі **сукні** до свят і подій. / Поки він не постукав до мене у дім*» («Спогад при місяці», с.223). Суконька – зменш.-пестл. до сукня (СУМ, 9, 832): «*Справжню **суконьку**, як рожу, / щирим золотом обложу*» («Поєма віршів», с.186), «*Бігти! У мокрій **суконьці**, / під гімотіння грізне*» («Дорога під зливою», с.82).

20) Сорочка – льоля

Слова *сорочка* і *льоля* зафіксовано як синоніми у словнику синонімів А. Багмета (с.219). Лексема *льоля* є стилістичним синонімом до слова *сорочка*.

Сорочка – «жіноча або дитяча натільна білизна» (СУМ, 9, 467): «Ковзнула трепетно додолю / остання з царських *сорочок*» («Осіннє дерево», с.139).

Льоля – «дит., розм. сорочка (звичайно дитяча)» (СУМ, 4, 585): «Страж сказав: «Волоссям довгим / вже не приховаєш. / Бачив-бачив – синім шовком / *льолі* вишиваєш» («Фіалки-вірші», с.125).

21) Халат (халатик) – кімоно

Слова *халат* і *халатик* зафіксовано у ПССУМ (с.460).

Халат – «просторий хатній одяг вільного крою» (СУМ, 11,13); халатик – «зменш.-пестл. до халат» (СУМ, 11,13): «А на ній тонкий халатик, всім халатикам – халат» («Сова», с.27).

Кімоно – «японський національний (чоловічий або жіночий) верхній одяг у вигляді халата з широкими рукавами й полами, які загортають зліва направо» (СУМ, 4, 163): «В кімнаті, стилізовано японській, / ця жінка в золотому *кімоно*, / засипана сухим вечірнім сонцем...» («Етюд з помаранчею», с.150). Те, що для І. Жиленко слова *кімоно* та *халат* є синонімами, свідчить наступний контекст із цього вірша: «І жовтий шовк *халата* обтікає, / не гріючи, її тонке плече» («Етюд з помаранчею», с.150).

22) Пальто (пальтечко) – плащ (плащик)

Лексеми *пальто*, *плащ* як синоніми зафіксовано у ПССУМ (с.269). Вони є ідеографічними синонімами.

Пальто – «верхній одяг довгого крою, що надягається поверх плаття, костюма і т. ін.» (СУМ, 6, 35): «Що поезія може? – Осінній листок / Заховать під **пальто**, щоб не наскрізь промок» («Флірт із метеликом», с.432). Пальтечко – зменш.-пестл. до пальто (СУМ, 6, 35): «... я ішла, неначе вальсувала, / в **пальтечку**, дзвінко-синім од весни» («Весна. Синій вірш», с.56).

Плащ – «легке пальто з водонепроникної тканини (СУУМ, 6, 573): «Був **плащ** мій розчахнений, наче вікно, / або як розвихрена книжка» («Базар», с.122). Плащик – зменш.-пестл. до плащ – легке пальто з водонепроникної тканини (СУУМ, 6, 573): «Коли свавільні сполохи у склі / розцвічують скляру блаженський **плащик**» («Сьоме небо дитинства», с.88).

Іменники – назви явищ природи

23) Хуртовина – завірюха – хуга – віхола

Ці слова зафіксовано як синоніми у ПССУМ (с.468) та у словнику синонімів А.Багмета (с.48).

Хуртовина – «сильний вітер із снігом; заметіль» (СУМ, 11, 174): «І знов знялись сніги. Крізь **хуртовину** - / Така примарна і сліпа од сліз - / металась пісня голосом чайним» («Поема віршів», с.191).

Завірюха – «сильний вітер із снігом; метелиця, хуртовина» (СУМ, 3, 51): «В скляному яйці **завірюха** снігу. / Хатка. Освітлене вікно» («Дитинство», с.271).

Хуга – «сильний вітер із снігом; завірюха, хуртовина» (СУМ, 11, 166): «Поміж нами світлі **хуги** котяться, / сніжні хуги ніжного мовчання» («Я до вас прийду сьогодні в полудень», с.26), «То з **хугою** злітала раптом ввись» («Поема віршів», с.191).

Віхола – «те саме, що завірюха» (СУМ, 1, 690): «*І бузкова віхола відносить / Вас од мене, Срібний мій Король*» («Я до вас прийду сьогодні в полудень», с.26).

24) Веселка – райдуга

Ці слова зафіксовано у ПССУМ (с.28) та у словнику синонімів А.Багмета (с.36).

Веселка – «дугоподібна різнобарвна смуга, яка з'являється в атмосфері внаслідок заломлення сонячних променів у краплинах дощу, води; райдуга» (СУМ, 1, 339): «*А доні малюють веселки. / І всі вони вмілі, / і чемні, і дружні, і трудящі*» («От історія – так історія», с. 258).

Райдуга – те саме, що веселка («СУМ, 8, 441): «*З зірки на зірку / райдуги честь дзвенить*» («От історія – так історія», с.257), «*В дикім храмі винограду - / Пам'ятаєш, у Брюллова? - / Ще й рушник з гарячих райдуг*» («В спеченім закутку тераси», с.132).

25) Потоп – повінь – течія

Усі синоніми СР є ідеографічними. Слова *потоп* і *повінь* зафіксовано як синоніми у ПССУМ (с.322), а слово *течія* у контексті поетичного твору синонімізується до цих двох лексем і стає їхнім контекстуальним синонімом, створюючи ефект градації.

Повінь – «розлиття річки при весняному розтаванні снігу, льоду або від тривалих дощів чи великих злив» (СУМ, 6, 673); потоп – «велика повінь, великий розлив води» (СУМ, 7, 416); течія – «маса води, що рухається в річці, струмкові тощо» (СУМ, 10, 106): «*О ця орда малинового сяйва, / потоп, помпея, повінь, течія*» («Уява», с.35).

26) Дощ (дощик) – злива – гроза – мжичка

Такі слова подано як синоніми в ПССУМ (с.86-87) та словнику синонімів А.Багмета (с.99). Вони є ідеографічними синонімами.

Дощ – «атмосферні опади, що випадають із хмар у вигляді краплин води» (СУМ, 2, 402). Дощик – зменш.-пестл.до дощ (СУМ, 2, 402): «*Лив дощ. І все було немов / лінивий напівсон*» («Гості», с.41) – «*Я вийшла з дому. / Вечір був. І дощик*» («Межа», с.38).

Злива – «дуже сильний дощ» (СУМ, 3, 589): «*І, синє вікно розчинивши у біле, / схопитись за серце – бо свиснули стріли / веселого сонця крізь зливу багряну*» («Весна. Ода до радості», с.45).

Гроза – «грим і блискавка з дощем або градом, що перев. супроводяться великим вітром» (СУМ, 2, 173): «*Гроза відкотилась... / І змиті дощем на зорі, / мені засвітилися / акацій струнки ліхтарі*» («І світла алея», с.44).

Мжичка – «дрібний, густий дощ» (СУМ, 4, 698): «*Затихла мжичка. Тільки плеск гілок*» («Затихла мжичка», с.29).

Зафіксовано також дві метафоричні назви дощу, виражені словосполученнями – *оркестр зелений* та *предтеча плоду*: «*Шумкий, дзвінкий, шалений / як він гримить городом - / дощ цей – оркестр зелений, ніжний предтеча плоду*» («Дорога під зливою», с.81).

Оскільки мотиви осені є для поетеси доміантними, то часто в поетичних творах фіксуємо синоніми до слова *дощ*, які допомагають їй змалювати примхливу осінь із дощами різної потужності.

Іменники – назви тварин

27) Птах (пташа, пташеня) – птиця

Ці слова як синоніми зафіксовано у ПССУМ (с.349). Лексеми *птах* і *птиця* є ідеографічними синонімами.

Птах – «хребетна тварина, яка має тіло, вкрите пір'ям, дзьоб і замість передніх кінцівок крил» (СУМ, 8, 378): «*А угорі завис у небі птах, / отак, неначе музика спинилась*» («Стояла тиха осінь на землі», с.49). Пташеня – «маля птаха» (СУМ, 8, 379): «*А мокрий вітер б'ється круг зап'ястя, / як спіймане промерзле пташеня*» («Прокинутись з повним домом щастя», с.23). Пташа – «те саме, що пташеня» (СУМ, 8, 379): «*І в безтям падає душа / в її долоні, як пташа*» («Останній соловейко сонця», с.457), «*Не рипнуть двері. Не спурхне пташа*» («Померли всі слова», с.461).

Птиця – «те саме, що птах» (СУМ, 8, 381): «*Осіній вітер. Птиця прокричить / і змовкне*» («Вікно, розчинене у сад», с.46).

28) Собака (собачка) – пес (песик, псисько, псина) – цуценятко

Ці слова як синоніми зафіксовано у ПССУМ (с.397). Слова *пес* і *собака* – абсолютні синоніми. Лексеми *песик*, *псисько*, *псина* є стилістичними синонімами, а *цуценятко* – семантико-стилістичними.

Собака – «домашня тварина родини собачих, яку використовують для охорони, на полюванні і т. ін.» (СУМ, 9, 430): «*Йде трамвайчик, гавкає собака / і сусід з сусідкою балака*» («Імпровізація на тему годинника», с.159). Собачка – «зменш.-пестл. до собака» (СУМ, 9, 430): «*Там у собачок нема болячок. / Бо там, у небі, неб'ють собачок*» («Сьоме небо дитинства», с.86).

Пес – «те саме, що собака» (СУМ, 6, 340): «*Наш пес був прекрасний. І півень прекрасний. І віл*» («Осінь. Копання картоплі», с.49). Песик – «зменш.-пестл. до пес (те саме, що собака)» (СУМ, 6, 341): «*Біля хвіртки щуляться песик: / - Хто-хто в рукавичці живе?*» (Казка про рукавичку),

с.147); «*А місто наше старесеньке. / І трохи життям потріпане, / як цей ось старий із песиком, / на лаві старій під липою*» («Флірт із метеликом», с.433). Псисько – згрубіле до пес. Але в контексті ця лексема не виражає згрубілого значення, швидше – навпаки: «*В час такої негоди / псисько, що види видав, / з двору до двору заходить, / в очі усім загляда*» («Пес», с.220). Псина – те саме, що пес (СУМ, 8, 373): «*Дитя, повільне з голоду, мов равлик, / голодній псині хлібчик віддало*» («Втома», с.266).

Цуценя – «*маля собаки; щеня*» (СУМ, 11, 252): «*І ганяло курку в лопухах / цуценятко із одвислим вухом*» («Містечко. Дощ», с.259).

Іменники – назви осіб

29) Жінка (жіночка) – дама – пані – леді – мадам – сеньйора – жінщина.

Усі ці синоніми є семантико-стилістичними. Цікаво, що в поетеси слово *жінка* – багатозначне, тому й стилістичні синоніми фіксуємо до різних значень лексеми.

Жінка – «*особа жіночої статі*»: «*Жінка шила бісером пісок*» («Вишивка», с.42), «*Я жінка хороша і всіх вас люблю*» («Гостюю у дзвоника», с.51), «*Як заздрю я отій маленькій жінці / із кольоровим садом в голові*» («Етюд з виноградом», с.58). Жіночка – зменшено-пестливе до жінка (СУМ, 2, 537): «*Яка в тому складність, / що день промине, / що жіночка вкрадьки / сльозину змахне*» («Фіалки-вірші», с.126), «*Та ще жіночка купалась - / та, що зірка, / та, що впала*» («В спеченім закутку тераси», с.132).

Дама – «*розм. жінка взагалі*» (СУМ, 2, 209); сеньйора – «*ввічливе називання, звертання до жінки в Іспанії та деяких інших країнах*» (СУМ, 9, 126); пані – «*ввічлива форма звертання або називання стосовно до осіб*

жіночої статі привілейованих верств суспільства» (СУМ, 6, 44); леді – «перен., жарт. про жінку взагалі» (СУМ, 4, 468): «*А сеньйора, дама, пані, леді / вже розпочинає свій прийом*» («Флірт із метеликом», с.434).

Мадам – «іронічне або жартівливе звертання до жінки» (СУМ, 4, 592): «*Говорила мадам: / скільки дір, скільки ям / у вольєрному небі – аж страшно!*» («Флірт із метеликом», с.440); «*І скрізь була – і тут, і там - / сеньйора, «женищина», мадам*» («Флірт із метеликом», с.441).

30) Жінка – жона

Жінка – «заміжня особа стосовно до свого чоловіка» (СУМ, 2, 536): «*А коли віконця змерзли і весілля відсвятилось, - дзвінко ніжною під серце жінку вдарила дитина*» («Пісня мандрівного підмайстра», с.119).

Жона – «заміжня особа стосовно до свого чоловіка» (СУМ, 2, 543). Ця лексема у словнику має ремарку *розм., народно-поетичне*, тому вважаємо її як стилістичний синонім слова жінка: «*Лишилась нам любов, / І купка дрів, і пляшечка вина. / І вірші, що нашкрябала жона*» («Прозріння осені», с.454), «*Між тонких дерев з мого світу / ти один насмішливий свідок, / що не слива я, не сосна, а твоя доросла жона*» («Сосна», с.28), «*По східцях, як по гамі, осяяна, смутна - / Я трішки-трішки мама і трішечки жона*» («Червоні черепиці», с.57).

31) Чоловік – муж

Чоловік – «одружена особа стосовно до своєї дружини» (СУМ, 11, 349): «*Чоловіче, буду сварити! / Ну, чому в нас хвіртка відкрита?*» («Зима для двох», с.456).

Муж – «заст., уроч. чоловік» (СУМ, 4, 820): «*І зупинившись в затінку верб, / мужу сказала я: / «Глянь, за хмарами знов кружляє той журавель»*

(«Золота підкова», с.78). Ця лексема є стилістичним синонімом до слова чоловік, оскільки має ремарку урочисте, застаріле.

32) Мама (мамця, мамуня) – неня (ненечка)

Ці слова як синоніми зафіксовано у ПССУМ (с.191, с.194) та у словнику синонімів А.Багмета (с.227).

Мама – «ласкаве називання матері й звертання до неї» (СУМ, 4, 615): «Я трішки-трішки **мама** / і трішки поетеса» («Червоні черепиці», с.57). Мамця – пестл. до мама (СУМ, 4, 616): «Іде собі синок. / Тягне **мамцю** за мотузок. / - Купіть! Продаю недорого» («Ріг достатку», с.205). Мамуня – пестл. до мама (СУМ, 4, 616): «А доня сміється: «В дванадцять, **мамуню**, в дванадцять» («Вечірня кімната», с.64).

Зафіксовано також слово *ненечка* - пестл. до неня (СУМ, 5, 343): «Голос дитячий їй відповідає: / - Дай молочка мені! / **Ненечко**, дай!» («Зелене життя», с.114).

33) Бабуся – бабця – бабуля

Ці слова як синоніми зафіксовано у ПССУМ (с.9) та у словнику синонімів А.Багмета (с.2).

Лексеми *бабуся*, *бабця* та *бабуля* є семантико-стилістичними синонімами до слова *баба*: *бабуся* – пестл. до (СУМ, 1, 77): «Говорила *бабуся* мені:/ *Добігають, дитя, мої дні*» («От історія – так історія», с.261); *бабця* - діал. *бабуня* (пестливе до *баба*) (СУМ, 1, 77): «*Ще живе в неї бабця / із собакою і козою*» («У місті розбитого серця», с.373); *бабуля* – пестливе до *баба*: «*Віконце – навстіж в літо. / На кожнім – білі квіти. / Над кожним - по зозулі. / Під кожним – по бабулі*» («От історія – так історія, с.250).

34) Дочка (доченя, доченятко) – доня (донечка) – доця

Ці слова як синоніми зафіксовано у ПССУМ (с.86)

Дочка – «особа жіночої статі стосовно до своїх батьків» (СУМ, 2, 400): «Пробив годинник: *«Тихше, мама хвора!» - / прошепотіла в сутінках дочка»* («В той день було так тихо на землі», с.63). Доченя – зменшено-пестливе до дочка: «*Ця школярочка в бантах летючих – моє доченя. / Я тепер вже доросла..»* («Це був час...», с.92). Доченятко – зменшено-пестливе до дочка: «*Спить доченятко. Дихає свіжо. / Дихає тонко. Легко і сніжно»* («Городок у табакерці», с.101).

Доня – пестл. те саме, що дочка (СУМ, 2, 368): «*І сміялися вірші у мене. / І доня росла»* («Це був час...», с.92). Донечка – зменшено-пестливе до доня (СУМ, 2, 367): «*Подумаєш, прасую вже не я, / а донечка. Вона сьогодні мама»* (Кімната. Перший день весни», с.216).

Доця – пестл. те саме, що дочка (СУМ, 2, 368): «*Ми б і в тюльпанах / не змерзли й не вмерли. / Хай би тюльпани – по вікна, по сонце! / Хай би... Якби не синок і доця»* («Тюльпани в сльозах», с.135).

Для І. Жиленко ці лексеми є священними, оскільки ліричний образ дочки пронизує всю її творчість. Звідси і надмірна пестливість, що є засобом вираження безмірної любові.

35) Дитина (дитиночка, дитя, дитятко, дитинча) – малюк – немовля – діти (дітоньки) – дітлахи – дітлашня – малята – дитинство

Виявлено кілька семантико-синтаксичних синонімів до слова *дитина*:

Дитина – «маленька дівчинка або маленький хлопчик» (СУМ, 2, 287): «*А коли віконця змерзли і весілля відсвятилось, - / дзвінко ніжкою під серце / жінку вдарила дитина»* («Пісня мандрівного підмайстра», с.119). Дитиночка – зменшено-пестливе до дитинка (СУМ, 2, 288): «*Завтра постукає в дім*

чарівник. / Скаже: «В цім домі **дитиночка** є...» / І молока тобі в кухлик наллє» (Земне життя, с.115). Дитя – зменшено-пестливе до дитина (СУМ, 2, 288): «Киньте слова про безцінність життя! / В бідній кімнаті вмирає **дитя!**» («Земне життя, с.114). Дитятко - зменшено-пестливе до дитя (СУМ, 2, 288): «Мати, що з голоду стала стара, / просить **дитятко** своє не вмирать» («Земне життя, с.114). Дитинча - зменшено-пестливе до дитина (СУМ, 2, 288): «По всіх трудах, невдячних і суворих, / коли вкладу в постельку **дитинча**, - / накину шаль і вийду в темний дворик...» («Вірш з нагоди придбання нової картини», с.279).

Малюк – «розм. мала дитина» (СУМ, 4, 613): «Біля воріт дитячого садочка / нас оточила зграйка **малюків**» («Була весна», с.234).

Немовля – «дитина, яка ще не вміє говорити; грудна дитина» (СУМ, 5, 338): «Спочатку була земля. / І в кінці була земля. / І жінка несла по вулиці **немовля**» («Поема віршів», с.196).

Дітки (дітоньки) – зменшено-пестливе до діти (СУМ, 2, 310): «А балерина – на пуантах, / А вчений муж – на фоліантах, / а **дітки** – на сліпучих мріях, / на кульках, планерах і зміях» («Заклик до злітання», с.231). Дітоньки – пестл. до діти (СУМ, 2, 310): «Орїть **дітоньки**, гори й долини / та добре берїться!» («Поема віршів», с.189).

Дітлахи – «розм. те саме, що діти» (СУМ, 2,310): «Ви чули? Світилися синьо дахи. / Так синьо сміялись вві сні **дітлахи**» («Городок у табакерці», с.102).

Дітлашня - «розм. те саме, що діти» (СУМ, 2,310): «Білих вікон ясний вернісаж. / **Дітлашні** золотий єралаш» («Ніч страх», с.304).

Малята – маленькі діти: «Із носка на каблучок - / пишем вірші, борцик варим, / ростимо **маляток** гарних» («Ярмарок чудес», с.175).

Дитинство – «збірн. до дитина» (СУМ, 2, 288): *«Пані протопоши кіньми площу минає. / Сипле у сніг гостинці / вбогому дитинству. / А дитинство за кіньми аж хекає»* («Поема пісень», с.181).

36) П'яниця – пияк

Ці слова як синоніми зафіксовано у ПССУМ (с.288).

П'яниця – «той, хто п'є багато спиртних напоїв, постійно напивається» (СУМ, 8, 418): *«Світ – смітник (для сміттярів). / І пивниця (для п'яниць)»* («Пісенька про ліхтар», с.279).

Пияк – «розм. той, хто постійно і надмірно п'є спиртні напої, має хворобливу пристрасть до них; алкоголік, п'яниця» (СУМ, 6, 375): *«- Та ще якби воно путяще, / а то – залатаний піджак, / хлипке якесь, мабуть, боляще... / - А мо', й пияк»* («День айстр», с.282).

Іменники – назви частин тіла та пов'язаних з ним понять

37) Губи (губенята)– вуста

Лексеми *губи* і *вуста* як синоніми зафіксовано у ПССУМ (с. 67).

Губи – «кожна з двох шкірно-м'язових рухомих складок, що утворюють краї рота у людей і тварин» (СУМ, 2, 185): *«О жовтий протяг вічності на віях! / О жовтий присмак смутку на губах!»* («Зелена мова», с.120). *Губенята* – зменш.-пестл. до губи (СУМ, 2, 186): *«О жовтий протяг вічності на віях! / О жовтий присмак смутку на губах!»* («Земна мова», с.120) - *«Так утішно людям спати. / Губенята – плям, плям..»* («От історія – так історія», с.247).

Вуста – «губи, рот» (СУМ, 10, 494): *«Звучить невмируща тема / спокійних жіночих вуст»* («Етюд із зіркою», с.138); *«Залито вуха воском, а вуста / завороджила меду густота»* («Бджола у бурштині», с.263).

38) Обличчя – лице – пика – рило

Ці лексеми як синоніми зафіксовано у ПССУМ (с.251). Лексеми *рило* та *пика* є стилістичними синонімами до слів *обличчя* й *лице*.

Обличчя – «передня частина голови людини» (СУМ, 5, 525): «*То – мить відчуження, каприз/ Немов, зайшовши, хтось / відвіяв і кудись відніс / з обличчя плачу волось*» («Гості», с.42).

Лице – «те саме, що обличчя» (СУМ, 4, 499): «*І все забудеш: хто ти? / Як ти зवेशся? / І не впізнаєш в дзеркалі лице*» («Уява», с.36), «*І спалах гаю гірко тлів / на незнайомих лицах*» («Гості», с.42).

Пика – зневажл. потворне, бридке обличчя // обличчя людини, комусь неприємної, несимпатичної (СУМ, 6, 350): «*Крило раптово виросло і плесь / по шибці, а крізь шибку – плесь по пиці*» («От історія – так історія», с.244).

Рило – вульг. обличчя людини (СУМ, 8, 534): «*І спав, як спресована брила, / суцільна, без жодних шпарин, / сховавши однакові рила / в спітнілу задуху перин*» («Арнольд Шернерг. «Місячний П'єро», с.111).

39) Сльоза (сльозина, слізки) – перлина (перли).

Сльоза – «безбарвна прозора солонувата рідина, яку виділяють розміщені в очній ямці залози при деяких фізіологічних або психічних станах (при подразненні, болі або сильних душевних переживаннях і т. ін.)» (СУМ, 9, 386): «*Ти вже спиш. Не збудить / ні цілунком тебе, ні сльозою*» («Три коліскові і зоря», с.143). Сльозина – «одна краплина сліз» (СУМ, 9, 389): «*Яка в тому складність, / що день промине, / що жіночка вкрадьки \ сльозину змахне*» («Фіалки-вірші», с.126). Слізка – «пестл. до сльоза» (СУМ, 9, 359): «*Дід їй возика ладнає, / баба тісто місить, / песитк хвостиком махає, / кіт втирає слізки*» («Казка про рукавичку», с.148).

Перлина: «Роздягся. Дружина спала. / І раптом з-під вій / скотилась **перлина**. Впала» («Тюльпани в сльозах», с.134). Перли: «Дружина жила-химерила, / Сміялась тюльпанами, / плакала **перлами**» («Тюльпани в сльозах», с.135)). Отже, бачимо, що відбувається семантичне зближення названих слів, які в мовній системі не є синонімами, проте в поетичному мовленні І. Жиленко вони виступають контекстуальними синонімами. До речі, цікаво, що навколо цих слів вибудовується весь вірш «Тюльпани в сльозах», адже не даремно авторка лексему «сльоза» виносить у заголовок.

40) Сивина – сніг – срібло

Контекстуальними синонімами в поезіях І.Жиленко також є слова *сивина*, *сніг* та *срібло*. У таких лексемах, очевидно, актуалізовано колірну сему. Цікаво, що «Практичний словник синонімів української мови» С. Караванського подає як синоніми слова *сивий* і *сріблястий*, але іменників *сивина*, *срібло* та *сніг* не фіксує як синонімні, тому вважаємо їх контекстуальними синонімами («Ви чули, отам, де готель «Бригантина», / зустрілася дамі Самотня Людина. / Як синьо його **сивина** зацвіла / під поглядом синім із синього скла» («Городок у табакерці», с.102), «-Скажи, чому не чуть віолончель? / Чому в моїм волоссі стільки **срібла**?» («Йозеф Гайд. «Прощальна симфонія», с.), «П'ю за нашу осінню дружбу. / І за кави гіркий нектар. / І за скрипки тоненьких вулиць, / і за перший на скронях **сніг**» («Вірш до альбому», с.121), «Голівка **снігом** припада, / а серденько усе дівує» («Тут, де живу я молода», с.450)).

Іменники – назви опредмеченої дії

41) Усміх – посмішка

Ці синоніми зафіксовані у ПССУМ (с.319, с.450).

Усміх – те саме, що усмішка – особливий порух м'язами обличчя (губ, очей), який виражає схильність до сміху» (СУМ, 10, 491), посмішка – те саме, що усмішка (СУМ, 7, 348): *«Двадцятий вік – зовсім іще дитя. / Я з ніжністю дивлюсь йому у вічі. / По праву руку – **посмішка** життя, / по ліву – **усміх** смерті саркастичний»* («Поема віршів», с.177).

42) Крик – гвалт - вереск

Синоніми крик, гвалт, вереск є ідеографічними. Вони як синоніми подані у ПССУМ (с.173).

Крик – «сильний різкий звук голосу; зойк / гамір, галас» (СУМ, 4, 344): *«Мій дім звучить, / відлунюючи щастячко і горе, / і сойки **крик**, і світлий шум дощів»* («Гніздо земне», с.82).

Гвалт – «сильний крик, галас» (СУМ, 2, 42): *«А ви писали цілий рік. / І насміх курам. / Ви мордували – в **гвалт і крик** – клавіатуру»* («Уроки музики», с.356).

Вереск – «пронизливий, різкий крик, виск» (СУМ, 1, 328): *«Стільки шуму злого на душі, / лайки, джазів, **вереску** машин»* («Озирнись, мій друже, озирнись», с.80).

43) Флірт – шашні

Флірт – «несерйозна любовна гра, залицяння, кокетування» (СУМ, 10, 607): *«Там – історія про **флірт**, вельми тривіальна»* («Флірт із метеликом», с.444).

Шашні – російське, те саме, що українське флірт, інтрига: *«А що кривди завдав - / то наука для дам: / не зваодить з метеликом **шашні**. / Ані **шашні**, ні **флірти**, / ані вірші з вином»* («Флірт із метеликом», с.440).

44) Плітки – пересуди

Це ідеографічні синоніми. Вони зафіксовані у ПССУМ (с.299).

Плітка – «не підтверджена дійсними фактами чуток, звістка про кого-, що-небудь; поговорі» (СУМ, 6, 587): «*Я злякалась: це ж біди не оберешся, / нарікань, **пліток, пересудів, доган***» («Добрий янгол», с.76).

Пересуди – «розм. висловлювання недобррозичливої думки про чю-небудь поведінку, чийсь вчинки і т. ін.; поговорі» (СУМ, 6, 292): «*Я злякалась: це ж біди не оберешся, / нарікань, **пліток, пересудів, доган***» («Добрий янгол», с.76).

45) Свист – посвист

Свист – «різкий, високий звук, утворюваний сильним видиханням повітря крізь стулені зуби або губи, а також за допомогою свистка, дудки і т. ін.» (СУМ, 9, 73); посвист – «характерний свистячий звук, який видає людина або тварина; свист» (СУМ, 7, 310): «*І от, зачувши синій **свист** / синиць і мій зелений **посвист**, / Рвонувся в ріст...*» («Дельфін», с.265).

Іменники на позначення часу

46) Кінець – фінал

Лексеми *кінець, фінал* подані як синоніми у ПССУМ (с.158). До цього синонімічного ряду увійшло питоме слово *кінець* та запозичене *фінал*.

Кінець – «завершення, закінчення чого-небудь» (СУМ, 4, 163): «*Тепер ти мій. **Кінець** захмарним мандрам*» («Дощове літо», с.353).

Фінал – «закінчення, завершення якоїсь справи, події, явища; кінець» (СУМ, 10, 598): «*Зав'язка, кульмінація, розв'язка. Як три стіни. Четвертою – **фінал***» («Ода сюжету», с.268).

47) Сторіччя – століття – вік

Ці слова зафіксовано як синоніми у ПССУМ (с.46). Лексеми *сторіччя* і *століття* є абсолютними синонімами. Слово *вік* є до них стилістичним синонімом, бо вживається як урочисте.

Сторіччя – «час, період тривалістю сто років; століття, вік» (СУМ, 9, 133): *«Зітхала: часе, упокой мя / аж через тисячу **сторіч!**»* («Світло осені», с.105).

Століття – те саме, що століття (СУМ, 9, 727): *«І сплять, приспавши війни й лихоліття, / сімнадцять вмиротворених **століть**»* («Світло осені», с.105), *«Час мина. / **Століття**, друге, третє... / От би й нам!»* («Пообідний сон», с.132).

Вік – те саме, що сторіччя (СУМ, 1, 671): *«Двадцятий **вік** зовсім іще дитя»* («Поема пісень», с. 177). Лексеми *сторіччя*, *століття* і *вік* як синоніми фіксує і ПССУМ (с.411).

Липень – ніжень – потень

Ці слова є стилістичними синонімами. Лексеми *ніжень* і *потень* – авторські неологізми.

Липень – «сьомий місяць календарного року; другий місяць літа» (СУМ, 4, 488): *«Там вечорами в провулку рипа / старенька скрипка. / Там завжди **липень**»* («Сьоме небо дитинства», с.86).

Ніжень – це оказіоналізм І. Жиленко, назва липня з погляду молодої людини, яка в цей час відпочиває, ніжитья на сонечку: *«Озираюсь на літо... Здогадуюсь: тим, хто сивий, / вже не личить поганського літа палка краса. / Місяць озерень, / місяць **ніжень** / і місяць дивень - / відпускаю вас з миром»* («Озираюсь на літо», с.68).

Потень – okazіональна назва липня з погляду старої людини, для якої пекуче липнєве сонце вже не таке приємне, як для молодих, оскільки важко дихати, працювати, людина часто потіє: *«Озираюсь на літо. І не бачу. Зімкнулися верби. / Тільки пил осіда. Золотий на дорогах пил. / Місяць клопотен. / Місяць **потень**. І місяць терпень»* («Озираюсь на літо», с.67).

Іменники на позначення шляху

48) Дорога (доріженька) – шлях – путь

Лексеми *дорога, шлях, путь* як синоніми зафіксовано у ПССУМ (с.84) та словнику синонімів А.Багмета (с.97).

Слова *дорога, путь, шлях* є ідеографічними синонімами. *Дорога* – «смуга землі, по якій їздять і ходять» (СУМ, 2, 378): *«Яка смеркаюча **дорога!** / Ще й голос синій та густий»* («Мойра», с.201), *«В небеса пустельно височить / ця **дорога**, аж хмільна од волі»* («Із блокнота листя опада», с.53). Доріженька – «пестл. до дорога» (СУМ, 2, 377): *«Вже багрянні виногради вздовж веранд / теж ладнаються в **доріженьку** печальну»* («Метелик на руці», с.281).

Путь – «смуга землі, призначена для ходіння, їзди; шлях, дорога» (СУМ, 8, 405): *«Буде й він, як ти, підмайстром. / Вже мандрує. Вже в **путі**»* («Пісня мандрівного підмайстра», с.119). *Шлях* – «смуга землі, признач. для їзди та ходіння; дорога» (СУМ, 11, 493): *«Один (дарма що лірик, що поет) - / суцільне жорно або там кастет. / Ним хоч **шляхи** мости, ножі гостри»* («Серце», с.212).

49) Путь – дорога

Цікаво, що в поезіях І. Жиленко зафіксовано також синоніми *дорога – путь* з іншими значеннями: *дорога* – «перен. напрямок діяльності, шлях

розвитку» (СУМ, 2, 378): «*Пролягли перед підмайстром / три **дороги** людом терті*» («Пісня мандрівного підмайстра», с.119); *путь* – «напрямок діяльності, розвитку кого-, чого-небудь» (СУМ, 8, 405): «*Нерозумна, чоловіче, **путь** твоя. / Ельдорадо в кожнім домі, де сім'я*» («Ельдорадо», с.202).

Іменники – назви засобів руху

50) Карета – фаєтон

Ідеографічними синонімами будуть лексеми *карета* і *фаєтон*. Карета – «закритий з усіх боків чотириколісний кінний повіз на ресорах» (СУМ, 4, 105): «*Спускатись ліфтом? Що за прозаїзм? / **Карету** нам! **Карету!** І по конях*» («Ярмарок чудес», с.162).

Фаєтон – «легкий чотириколісний екіпаж з відкидним верхом» (СУМ, 10, 549): «*Ось парк. Спинімо **фаєтон***» («Ярмарок чудес, с.163).

Інші синонімічні ряди іменників

51) Секрет – таємниця

Ці слова як синоніми зафіксовані у ПССУМ (с.382).

Секрет – «те, що не підлягає розголошенню, що приховується від інших; таємниця» (СУМ, 9, 112): «*Адже **секрети** воскресіння прости: / вони в терпінні/, **пристрасті** і **рості***» («Ярмарок чудес», с.174).

Тайна – «**рідко**. Те саме, що таємниця» (СУМ, 10, 17): «*А наостанок, Боже, / Нащо людині **тайни?***» («Боже, не согрішу», с.473).

Таємниця – «Те, що приховується від інших, відоме не всім; секрет. // Те, що не підлягає розголошенню» (СУМ, 10, 14).

52) Наймення – ім'я

Ці слова як синоніми подано у ПССУМ (с.147).

Ім'я – «особиста назва людини, що дається їй після народження» (СУМ, 4, 23): «Гублю я лік рокам і дням, / гублю **ім'я**, звання, знання, / а головне – прописку» («День народження», с.316).

Наймення – «ім'я людини або її прізвище» (СУМ, 5, 97): «Моїх рядків задимлена роса, / Згубивши дім свій, місце і **наймення**, / зітхнувши, повертаюся назад / і через пальці переходить в мене» («Повернення», с.41).

53) Букет – жмуток – пучок

Ці слова як синоніми подано у ПССУМ (с.350). Усі вони є ідеографічними. До речі, до цього синонімічного ряду входить два питомі слова (жмуток і пучок) та одне запозичене (букет).

Букет – «пучок зірваних або зрізаних і складених до купи квітів» (СУМ, 1, 252): «Що поезія може? - / Зібрати салют / у **букет**, щоб не згас, / поки тішиться люд» (Флірт із метеликом», с.432).

Жмуток – «те саме, що жмут – невелика в'язка чого-небудь; пучок» (СУМ, 2, 538): «Хай же смертний вітер звіє / Дрібку днів і **жмуток** слів» («І учора, і сьогодні», с.467).

Пучок – «те саме, що букет» (СУМ, 8, 411): «Як сумно молиться услід вітрилу / **пучок** гвоздики в прозорій склянці» (Запахло дощем», с.22).

54) Дар – презент – гостинець

Ці слова як синоніми зафіксовано у ПССУМ (с.70, с.64) та в словнику синонімів А.Багмета (с.81).

Дар – «те, що підноситься, жертвується; подарунок» (СУМ, 2, 211): «Я говорила: скільки нам дано! / Як мед – земля, повітря – як вино. / І милосердний час – той добрий **дар**, що гоїть рани, як жива вода» («Поема віршів», с.184).

Презент – «заст., розм. подарунок» (СУМ, 7, 532): «*Добрий янгол – золота із неба манна – засміявся і підніс мені **презент***» («Добрий янгол», с.77).

Гостинець – «якась річ або ласощі, які звичайно привозять, приносять або передають звідки-небудь як подарунок» (СУМ, 2, 143): «*А шиби стали щасливо-сині. / І вже готові для нас **гостинці***» («Сьоме небо дитинства», с.87).

55) Вірш – поезія

Ці слова зафіксовано як синоніми у ПССУМ (с.46).

Вірш – «невеликий поетичний твір, написаний ритмізованою мовою, найчастіше з римуванням рядків» (СУМ, 1, 682): «*І **віршів** не пишу – я ними плачу*» («Я не живу...», с.471).

Поезія – «твори, написані віршами, ритмізованою мовою» (СУМ, 6, 764): «*Ні словечко не шелесне. / Тиша тишу оглуша, / Не читай моїх **поезій**, бо посивіє душа*» («Ні словечко не шелесне», с.445).

56) Фантазія – уява

Ці слова як синоніми зафіксовано у ПССУМ (с.454).

Фантазія – «творча уява» (СУМ, 10, 560); уява – «думка, свідомість, фантазія» (СУМ, 10, 545): «*Кінець реаліам. Я шепочу «Alles» - / парадові **фантазій і уяв***» («Уява», с.36).

57) Чин – ранг

Ці слова як синоніми зафіксовано у ПССУМ (с.352).

Чин – «черговий розряд, ранг за встановленим порядком проходження військової і цивільної служби» (СУМ, 11, 324); ранг – «спеціальне звання,

чин» (СУМ, 8, 448): *«Коли ні справ великих, ні заслуг, / ані чинів поважних, ані рангів, - / то і тоді летить з тополі пух / і ти ідеш, мугикаючи танго»* («Ярмарок чудес», с.169).

58) Народ – люд

Ці лексеми як синоніми подано у ПССУМ (с.223).

Народ – «взагалі люди, перев. у великій кількості» (СУМ, 5, 174): *«Ловлять блохи на лоні природи / різношерсті хвостаті народи»* («На ослонні», с.289).

Люд – «те саме, що люди» (СУМ, 4, 566): *«Що поезія може? - / зібрати салют / у букет, щоб не згас, / поки тішиться люд»* («Флірт із метеликом», с.432).

59) Хаос – бедлам – єралаш

Хаос – «цілковите безладдя» (СУМ, 11, 18): *«А жовтень – це уже всерйоз. / В деревах паніка, хаос»* («Флірт із метеликом», с.436).

Бедлам – «розм. хаос, безладдя» (СУМ, 1, 118): *«То ж не просто квиток. / То люб'язні запросини / на веселий деньок, / на фесрію осені. / На легкий алкоголь, / на святковий бедлам»* («Флірт із метеликом», с.439).

Єралаш – «розм. безладдя, неподобство; плутанина» (СУМ, 2, 498): *«Білих вікон ясний вернісаж. / Дітлашні золотий єралаш»* («Ніч страх», с.304).

Контекстуальні синоніми

60) Пегас – кінь – коник – жеребчик

У вірші «День народження» як контекстуально-стилістичні синоніми І.Жиленко вживає лексеми *Пегас, кінь, коник, жеребчик*. Домінантою

синонімного ряду тут буде слово *Пегас* – «у грецькій міфології — крилатий кінь, що вибив джерело, з якого пили воду музи і яке давало натхнення поетам-співцям // символ поетичного натхнення» (СУМ, 6, 107). У вірші йдеться саме про Пегаса як символ поетичного натхнення: «*Буває, що кусає гедзь мого **Пегаса***» («День народження», с.309). В іншому місці поетеса замість лексеми *Пегас* вживає слово *кінь*: «*І хоч луплю свого **коня**, / а він лиш окоми блиска*» («День народження», с.310). стилістично-контекстуальними синонімами до лексеми *Пегас* також є зменшено-пестливі слова коник і жеребчик: коник – зменшено-пестливе до кінь (СУМ, 4, 259): «*І все чудесно. І пиріг удався. / І **коник** гарцював серед стола*» («День народження», с.313); жеребчик – зменш.-пестл. до жеребець (СУМ, 2, 520): «*І мчить **жеребчик** навпростець, / і добрим людям насміх*» («День народження», с.309). Зневажливий відтінок має слово шкапа – «заморений, слабосилий, худий кінь» («СУМ, 11, 470). Поетеса навмисно вживає це слово, щоб показати зневажливе ставлення плебсу до поезії: «*Візьміть **Пегаса**. – А чого він варт? - / пита скупого лицаря нащадок. - / Пегас твій – тьху! Од них тріщить ломбард*» («День народження», с.312). Головна цінність у житті, на думку нащадків, це: «*Уміння хитро охмурить удачу, / уміння вчасно рахувати здачу, - / за це, мадам, тут закладають душі, / а не якісь там **шкапи** золотушні*» («День народження», с.312).

61) Парашути – парасольки

Парашути і парасольки – метафори для позначення волошок: «*І волошок **парашути** сині / М'яко опускаються з небес. / Ні, не **парашути** – **парасольки** / від озонних дір і НЛО*» («Ілюзіон», с.416).

Отже, усього в аналізованих поетичних текстах І.Жиленко зафіксовано 61 синонімічний ряд із синонімами іменниками (176 одиниць). До цих рядів

входять ідеографічні, стилістичні, семантико-стилістичні та контекстуальні синоніми. Аналіз синонімічних іменників виявив, що іноді І. Жиленко сама створювала синоніми, особливо стилістичні та семантико-стилістичні: *липень – ніжень – потень* та ін.

2.1.2. Дієслівні синоніми в поезії І.Жиленко

Поетичні твори І.Жиленко багаті і на дієслівні синонімічні ряди, які складаються з ідеографічних, стилістичних, семантико-стилістичних та контекстуальних синонімів.

Синонімічні дієслова, що означають дію, пов'язану з мовленням, ділимо на такі синонімічні ряди:

1) Дієслова, що позначають мовлення

Говорити – казати – розмовляти – балакати – гомоніти – бурмотати – бурмотіти – варнякати – жебоніти – торочити – тріщати – шелестіти – залепетати.

Цей синонімічний ряд налічує 12 лексичних одиниць. Усі вони як синоніми зафіксовані у ПССУМ (с.61) та словнику синонімів А.Багмета (с.63-71).

Услід за А.Багметом дієслова цього синонімічного ряду ділимо на групи:

1. Нейтральна група слів, які лише констатують факти людського мовлення. Сюди належать зафіксовані *лексеми говорити, казати, балакати, гомоніти*.

Говорити – «розповідати про що-небудь» (СУМ, 2, 100): «*Увага!*» - *диктор говорив. / І дули золоті вітри*» («Ранок. Золоті вітри», с.55).

Розмовляти – «мати здатність, уміти говорити, висловлювати свої думки, почуття» (СУМ, 8, 747): «*Я ж у сміх зайшла, як в темний дім, / де мені судилося сміятись, / і учити скрипку **розмовляти***» («Містечко. Дощ», с.59).

Балакати – «те саме, що розмовляти» (СУМ, 1, 94): «*Господи, яка це розкіш спать, / коли теплий дощик накрапа, / йде трамвайчик, гавкає собака / і сусід з сусідкою **балака***» («Імпровізація на тему годинника», с.159), «*На площі, серед сніжного села, / стояли ми. **Балакали** про різне*» («Поєма пісень», с.184).

Гомоніти – «розмовляти тихо, приглушено // говорити, розповідати про кого-, що-небудь» (СУМ, 2, 121): «*Ну а дід здитинів. **Гомонів** / до Дніпра, до поля, і до саду*» («Утрати», с.288); «*Отак **гомоніли** в кав'ярні «Троянда» / добродій з добродієм*» (Городок у табакерці», с.97), «*На самоті із самотою / так несамотньо **гомоніть***» («Світло осені», с.104).

2. Емоційно забарвлені слова:

Широко використовує письменниця просторічні, розмовні слова. Серед просторічних синонімів переважає дієслівна лексика.

- Говорити дрібно, дзвінко, жваво, голосливо, тому не досить чітко:

Тріщати – «розм. швидко, безупинно говорити (СУМ, 10, 279): «*На кожній полиці по сімдесят років. / Сидять собі звично, **тріщать**, як сороки*» (Ярмарок чудес», с.164).

- Говорити невірно, по-дитячому

Залепетати – «почати лепетати, говорити невиразно, нескладно» (СУМ, 3, 183): «*Роки то говорять. / Роки! А не ми! / Знайшлось і моїм на полиці містечко. / Чемнесенько всілись. Сирітки. Овечки. / А звикнуть – і теж **залепечуть** у хорі / про діток, дієти і кількість калорій*» («Ярмарок чудес», с.164).

- Говорити несерйозно, дрібниці:

Варнякати – «говорити щось неістотне, пусте; базікати, теревенити» (СУМ, 1, 294): «*Отой язиком **варняка**, / А той – автоматом татака*» («Флірт із метеликом», с. 434).

- Говорити приглушено, нечітко, виражаючи словами своє невдоволення:

Бурмотати – «говорити невиразно, неясно; бурчати» (СУМ, 1, 260): «*Там домок є – очима в тиху тишу, / там самовар свої **бурмоче** вірші*» («Сумний звір», с.38), «*А дерева сліпнуть на сході. / Йдуть повз мене й тихо **бурмочуть***» («Сосна», с.28).

Бурмотіти – «те саме, що бурмотати» (СУМ, 1, 260): «*Бродить хатка, стріхою запнута, / Наче бабка, з розуму зіпхнута. / **Бурмотить**, тупцюється і чека*» («Світло осені», с.107).

- Говорити тихо, пошепки самому з собою:

Жебоніти – «говорити неясно, невиразно, нерозбірливо; бубоніти, белькотати // говорити швидко, весело, з охотою, але неголосно (СУМ, 2, 516): «*Ми – з одної любові!*» - *вогонь **жебонів**, / і таємно вода промовляла з осоки*» («Світло осені», с.106).

Шелестіти – «розм. говорити щось пошепки» (СУМ, 11, 437): «*І далекі, мовчазні / щось **шелестять** уста твої мені*» («А я сказала: більше не грішу», с.32).

- Говорити уперто, настирливо, про одне і теж:

Торочити – «говорити одне й те саме, повторювати щось кілька або багато разів.» (СУМ, 10, 208): «*Не вслухалась, що їй час **торочив**, / входячи до хати день при дні*» («Самотність», с.287).

- Говорити, погоджуючись із кимось:

Притакувати – «давати позитивну відповідь на яке-небудь запитання» (СУМ, 8, 56): *«Тільки баба не змогла ніяк / ні притакувати, ні агакати»* («Утрата», с.287).

Агакати – «розм. погоджуючись із співрозмовником або potwierджуючи його слова, говорити часто «ага» (СУМ, 1, 15): *«Тільки баба не змогла ніяк / ні притакувати, ні агакати»* («Утрата», с.287).

2) Дієслова, що позначають дії за значенням «пліткувати», «судити», «ганьбити»

Пліткувати – плескати – перетерти зубами – понести на язиках – судити – гудити – поганьбити

До цього синонімічного ряду належить два дієслова та два фразеологічні звороти, які І.Жиленко вживає як синонімічні.

Пліткувати – поширювати плітки, розповідати неправдиві відомості: *«Перестрілись поза квітнем, / плітували ціле літо»* («Плітувалося, як співалося», с.128).

Плескати – говорити дурниці, вигадувати що-небудь, чого не було і немає // наговорювати на кого-небудь щось (СУМ, 6Ю, 576): *«Що ж, нехай собі живе, коли вже є. / Не об'їсть він нас, і не обіп'є. / Крісла не пересидить, / Ліжка не перележить, / Ну, а сусіди - / хай собі плещуть»* («Балада про бабин спадок», с.71).

Перетерти зубами - розпускати плітки, лихословити про кого-небудь (СУМ, 3, 724): *«Баби гуртом таврують скверни. / І той такий, і та така. / Того зубами перетерли, / Ту понесли на язиках»* («День айстр», с.282).

Понести на язиках – поширювати про когось негативні відомості, обмовляти когось, пліткувати: *«Баби гуртом таврують скверни. / І той такий, і та така. / Того зубами перетерли, / Ту понесли на язиках»* («День айстр», с.282).

Судити – «розм. неславити кого-небудь; пересуджувати» (СУМ, 9, 825): «Люди *судять*, люди *гудять*, / люди кажуть різне» («Поема пісень», с. 182).

Гудити – «Виносити осуд, виражати незадоволення; ганити» (СУМ, 2, 189): «Люди *судять*, люди *гудять*, / люди кажуть різне» («Поема пісень», с. 182).

Поганьбити – «покрити ганьбою, знеславити, збезчестити кого-, що-небудь» (СУМ, 6, 705): «Та над усі багатства і скарби - / є в нас любов, яку нам слід любити, / не *поганьбить* ні вчинком, ні словами» («Поема пісень», с.184).

Як бачимо, І. Жиленко за допомогою нанизування стилістичних синонімів *таврувати скверни, зубами перетирати і понести на язиках засуджує пліткування.*

Дієслова на позначення шуму, галасу, крику

3) Кричати – галасувати – репетувати – волати – вищати

Кричати – «Видавати крик; волати, галасувати, репетувати» (СУМ, 4, 353): «За озером *кричали* лосі, / і сухо шерхли комиші» («Світло осені», с.104).

Галасувати – «здіймати галас, сильно кричати» (СУМ, 2, 19): «Сто тисяч років тому так бувало: / в колясці немовля *галасувало*» («Весна. Синій вірш», с.56).

Репетувати – «сильно кричати, видавати зойки від болю, переляку і т. ін.» (СУМ, 8, 509): «Розбій! Рятуйте!» - / «Не *репетуйте!*» («Ріг достатку», с.205).

Волати – «Те саме, що кричати; голосно кликати» (СУМ, 1, 726): «А зорі *кричали, волали, вищали*» («Городок у табакерці», с.98).

Вищали – «видавати уривчасті, різкі, пронизливі звуки» (СУМ, 1, 545):
«А зорі **кричали, волали, вищали**» («Городок у табакерці», с.98).

4) Гримотати – гуркотати

Гримотати – «підсил. до гриміти» (СУМ, 2, 168); гуркотати – «підсил. до гуркіт» (СУМ, 2, 196): «А **назустріч – комети. Гримочуть, гуркочуть, як танки**» («Городок у табакерці», 99).

5) Шелестіти – шурхотіти – шарудіти

Шелестіти – «видавати, утворювати шарудіння, шелест, шерех» (СУМ, 11, 437); шурхотіти – «Шелестіти (про траву, листя і т. ін.)» (СУМ, 11, 567); шарудіти – «видавати слабкий шерех, шелест» (СУМ, 11, 418): «**День останній великого літа / Сушить-в'ялить свої сухоцвіти. / Шелестить, шурхотить, шарудить**» («Останній літній день», с.449).

Дієслова на позначення плачу

6) Плакати – ридати – хлипати – квилити – пхикати

Ці лексеми зафіксовано як синоніми і у ПССУМ (с.297-298).

Плакати – «лити сльози (з горя, від болю, зворушення і т. ін.)» (СУМ, 6, 558): «**І віршів не пишу - / я ними плачу**» («Я не живу», с.471).

Ридати – «голосно плакати, схлипуючи й захлинаючись сльозами» (СУМ, 8, 531): «**Дев'ятий поверх. Малий балкончик. / «Ну що ви, що ви, маестро Пончик?» - / ридають зорі, благають слізно**» («Городок у табакерці», с.100).

Хлипати – «розм. плакати, голосно вдихаючи, втягуючи повітря» (СУМ, 11, 76): «**Дощик хлипа, як дитина, / все сильніше, все гіркіше**» («Фіалки-вірші», с.124).

Квилити – «жалібно стогнати, стиха плакати» (СУМ, 4, 133): «*А у блокноті квиляють вірші / про смерть, про смерть, про смерть одну*» («Горить одне віконце в домі», с.471).

Пхикати – «тихо плакати» (СУМ, 8, 414): «*Пхикав син над зошитом і нив*» («Спроба літературного дослідження», с.367).

Дієслова на позначення сміху

7) Сміятися – реготати – реготіти – підхихикувати – сміянствувати – хіхікнути – за живіт хапатися.

До цього синонімічного ряду входять ідеографічні, стилістичні синоніми-дієслова та один фразеологізм. Усі синоніми, крім слова, *сміянствуватися*, зафіксовані у ПССУМ (с.395). А це слово, очевидно, є авторським неологізмом.

Сміятися – «видавати сміх від веселощів, радості, нервового збудження і т. ін. « (СУМ, 9, 413): «*Вона сміється й миє виноград*» («Етюд з виноградом», с.58).

Реготати – «гучно, нестримно сміятися» (СУМ, 8, 479): «*О Боже, як він реготав! / Тряслося черево, мов бодня*» («Тихе віяння», с.389), «*А я під краном мила виноград / і реготала – я зовсім дитина*» («Етюд з виноградом», с.58), «*Гадала дівка, що якось буде. / Її вкохає, а ту – забуде. / І на весіллі таке творила! / І реготала, і дуріла*» («Поема віршів», с. 185).

Реготіти – «те саме, що реготати» (СУМ, 8, 479): «*Як вони свистіли / в ключі від сейфів і квартир! / Як реготіли й тупотіли*» («Арнольд Шернберг. «Місячний П'єро», с.111).

Підхихикувати – «розм. те саме, що підсміюватися» (СУМ, 6, 521): «*Він за домом став. / І вгорі над обома / парасолика тримав. / Підхихикував*» («Пліткувалося, як співалося», с.128).

Хіхікнути – «засміятися неголосно, стиха або тонким голосом» (СУМ, 11, с.68): «**Хіхікнув** хтось, проходячи – комфорт» («Тихе віяння», с.388).

За живіт хапатися – «дуже сміятися» (СУМ, 11, 21): «*Студент сміявся. Ох, як він сміявся. / Аж за живіт хапався. Аж валявся, / І реготів – іржаво, їдко, глухо*» («От історія – так історія», с.245).

Дієслова на позначення стану сп'яніння

8) Оп'яніти – захмеліти

Оп'яніти – «стати п'яним; сп'яніти, захмеліти» (СУМ, 5, 736); захмеліти – «Стати п'яним; сп'яніти» (СУМ, 3, 384): «*Не гнівись на мене – я трохи / оп'яніла сливовим соком, / захмеліла сливовим кроком*» («Сосна». С.28).

Дієслова на позначення переміщення у просторі

9) Йти – бродити – брести – побрести – дибати – ступати – никати – чимчикувати

Усі ці слова зафіксовано у ПССУМ (с.150).

Йти – «ступуючи ногами, пересуватися, рухатися, змінюючи місце в просторі (про людину або тварин)» (СУМ, 4, 53): «*Я довго йшла. Все ближче небеса*» («В той день було так тихо на землі», с.63).

Ступати – «переставляючи ноги, роблячи кроки, змінювати місце в просторі, рухатися, йти (про людину або тварину)» (СУМ, 9, 805): «*Так важко, так сонно ступати, / А вії дрімучі, як ліс*» («По роботі», с.300).

Бродити – «повільно ходити без певної мети й напрямку; блукати» (СУМ, 1, 238): «*Бродить хатка, стріхою запнута. / Наче бабка, з розуму зіпхнута*» («Світло осені», с.107), «*Ходить-бродить у дороги на гачку / чоловічок нетутешній, безпорадний*» («Ельдорадо», с.203).

Брести / побрести – «повільно йти» (СУМ, 1, 232): «Коли непримиренна і незгодна / бреде самотність від стола до ліжка» («Соло на сольфі», с.21), «Відштовхнись від золотої стіни дня / і **побреди** по вулицях, що дзвенять» («Сутінки», с.133).

Дибати – «повільно і важко або невміло переставляти ноги» (СУМ, 2, 269): «Мов глухий залікований біль / із кімнати в кімнату **диба**» («Місяць лютий», с.268), «Та ще вітер треться об кору. / І по світу неспокійно **диба** / дика хатка» («Світло осені», с.107).

Никати – «ходити, рухатися без діла, без мети; тинятися» (СУМ, 5, 413): «Містом **никає** шпана. / Зорі пахнуть дзвінко, гірко» (Ярмарок чудес», с.175).

Чимчикувати – «іти швидко, поспішно, часто ступаючи» (СУМ, 11, 324): «Там луги. У платтячку червонім / у тремтінні золотого дня / між кульбабок **чимчикує** доня, / а за нею – біле козеня» («Кульбабки», с.47).

Мчати – «пересуватися, переміщатися з великою швидкістю» (СУМ, 4, 835); «Так думала я. / І... до Мантуї **мчала**» («Лист до Ромео», с.141).

Дієслова на позначення внутрішнього стану, почуттів

10) Сумувати – тужити

Слово цього синонімічного ряду зафіксовані у ПССУМ (с. 417).

Сумувати – «пройматися почуттям суму, журби; удаватися в тугу, журитися» (СУМ, 9, 841): «**Сумує** жовтий сад, / вологі осипаючи листки» («Соло на сольфі», с.21).

Тужити – «дуже сумувати, журитися, переживати якесь горе, якусь невдачу і т. ін.» (СУМ, 10, 312): «О, не жалій! Тим паче – не **тужи**. / Благослови веселу звичку жити!» («Імпровізація на тему годинника», с.158),

«Старша в них за кухарку служить, /і, здається, щаслива, не тужить»
(«Сова», с.27).

11) Веселитися – тішитися – радуватися

Лексеми тішитися і радуватися як синоніми подано у ПССУМ (с.351).

Веселитися – «радіти, бути у радісному, веселому настрої» (СУМ, 1, 339): *«Діти будуть селитися - / а ти будеш **веселитися**»* («Поема віршів», с.189)

Тішитися / втішитися – «милуватися чимсь, відчувати задоволення, насолоду від чого-небудь.» (СУМ, 10, 151): *«Що поезія може? - / зібрати салют / у букет, щоб не згас, / поки **тішиться** люд»* («Флірт із метеликом», с.432), *«Але я усе вже знала. / Цим і **втішилась**»* («Пліткувалося, як співалося», с.128).

Радуватися – «те саме, що радіти» (СУМ, 8, 437): *«Діти будуть будуватися, а ти будеш **радуватися**»* («Поема віршів», с.189).

12) Гніватися – сердитися

Ці лексеми подано як синоніми у ПССУМ (с.60) та у словнику синонімів А.Багмета (с.62).

Гніватися – «Виразити гнів, роздратування; сердитися» (СУМ, 2,94);
сердитися – «ути в стані гніву, роздратування; гніватися» (СУМ, 9, 132): *«Не гнівайся, Боже, не **сердься**, / що вже не хмелить і вино»* («Для чого висаджувати квіти», с.464).

13) Чекати – ждати

Чекати – «ждати настання чогось, здійснення передбачуваного» (СУМ, 11, 290): *«А я допиваю червоне вино. / І дива **чекаю**. І дива»* («Базар», с.123).

Ждати – «надіятися на що-небудь, сподіватися чогось; чекати» (СУМ, 2, 516): «Купую картоплю, капусту, часник / і *жду*, все ще *жду* свого дива» («Базар», с.123), «А я, поклавши морду на ромашки, / згадаю, що ніхто мене не *жде*» («Сумний звір», с.38).

Дієслова на позначення дій, пов'язаних з явищами природи

У поетичних творах І.Жиленко зафіксовано 5 синонімів на позначення процесу падання дощу, зокрема його інтенсивності та рясності: від нормального (*іде* дощ) до дрібного густого (*сипатися*, *мрячити*, *сіяти*), а відтак до сильного (*лити*). Контекстуальними синонімами також будуть слова на позначення поступового припинення дощу – *скніти*, *марніти*, *в'янути*.

14) Іти – лити – сипатися – мрячити – сіяти (про дощ)

Іти – «падати зверху, литися (про дощ, сніг тощо) (СУМ, 4, 53:)«*Дощі не спали, бо ішли*. / *А я не спала, бо не спалось*» («Ніч великих злив», с.294).

Лити – «сильно, безперервно текти» (СУМ, 4, 494): «*А дощі ночами литимуть невпинно*» («Прийде осінь», с.360).

Сипатися – «іти, падати (про рясний дрібний дощ, сніг і т. ін.)» (СУМ, 9, 194): «*І знову сиплються дощі, / і знову дзвонить скла в серванті*» («Я вийшла з парку», с.25)

Мрячити – «падати дуже дрібними краплями (про дрібний густий дощ)» (СУМ, 4, 817): «*І шибка тривожно сріблилась. / І дощик мрячив*» («Відпустка у серпні», с.372).

Сіяти – «падати на землю (про густий, дрібний дощ, сніг і т. ін.)» (СУМ, 9, 236): «*Дощик сіє, а синок росте*» («Метелик на руці», с.281).

Скніти – «ставати фізично слабим, втрачати сили» (СУМ, 9, 287); марніти – «утрачати свіжість, привабливість, красу» (СУМ, 4, 631); в'янути –

«поступово втрачати фізичну силу; марніти, слабнути» (СУМ, 1, 799):
«Дощик хлипав, дощик *скнів, і марнів, і в'янув*» («Флірт із метеликом», с.439).

15) Смеркати – зафіалковіти

Цей синонімічний ряд складається із загальноживаного слова *смеркати* та авторського неологізму І. Жиленко *зафіалковіти*. Ці слова є контекстуальними синонімами, у яких актуалізовано значення колірної ознаки явища смеркання від голубого кристала до синьої землі, фіалкового світу.

Смеркати – «темніти після заходу сонця; вечоріти, сутеніти» (СУМ, 9, 398): «*А ми сиділи у сінях, / дивились у землю синю. / Смеркало*» («Гостюю у дзвоника», с.51), «*Смеркало. Повернутий в профіль кристал голубий / кімнати мені засвітився незнаною гранню*» («Вечірня кімната», с.64).

Зафіалковіти – ставати фіалкового кольору; те саме, що смеркати: «*А день, налитий присмерком по вінця, минав мені, зафіалковів світ*» («Етюд з виноградом», с. 58).

Дієслова на позначення дії «ставати червоним, багряним»

16) Багряніти – багріти – малиновіти – пломеніти – горіти – палати

Ці лексеми як синоніми зафіксовані і у ПССУМ (с.9, с.63).

Багряніти – «набирати багряного кольору, ставати багряним» (СУМ, 1, 86): «*Тамно багряніють вишні, / і кучерявиться спорши*» («Розмова», с.84).

Багріти – «набирати багряного кольору, ставати багряним» (СУМ, 1, 85): «*Сіре все. Багріє лиш калина*» («Перо», с.322).

Малиновіти – ставати малиновим, малинового кольору; «З базару, із картини кустаря, / несміло починається зоря. / Спочатку у віконці, мов пелюстка, / **малиновіла** в лівому кутку» («Маляр, с.297).

Пломеніти – «перен. виділятися яскравим червоним кольором» (СУМ, 7, 102): «**Пломенітима** мій каптурець / між бокалів, мов квіточка маку» («Все я знаю», с.93), «Уже **пломеніють** в ранковій зорі / золочені вежі Країни Надії» («Пісенька самотніх», с.155)

Горіти – «сяяти яскравим блиском або виділятися яскравими фарбами, кольорами» (СУМ, 2, 130): «А дощі ночами литимуть невпимно, / і **горітима** під танком горобина» («Прийде осінь», с.360).

Палати – «перен. виділятися яскравим кольором, забарвленням (звичайно червоним)» (СУМ, 6, 21): «**Палало** небо і у нім / рожевий голуб **пломенів**» («Ранок зі сміхом», с.130).

Дієслова на позначення фізичного стану людини

17) Спати – дрімати

Слова цього синонімічного ряду зафіксовано у ПССУМ (с.399).

Спати – «перебувати у стані сну» (СУМ, 9, 493): «От він і **спить**. І **зневажає** потай / мізерну метушню» («Пообідній сон», с.131).

Дрімати – «перебувати в напівсонному стані, неміцно спати» (СУМ, 2, 418): «Він – Вічний Кіт. / Він перейшов убрід / потоп / і лапи не змочив. І знову / на крісlecky, як на ковчезі Ноя, / згорнувся і **дрімає**» («Пообідній сон», с.131).

Дієслова на позначення природних станів і дій

18) Гаснути – меркнути

Ці слова як синоніми подано у ПССУМ (с.196).

Гаснути – «тьмяніти (про барви)» (СУМ, 2, 39); тьмяніти – «виднітися невиразно, нечітко або бути позбавленим блиску, яскравості» (СУМ, 10, 349): *«І гасли, і меркли / під попелом тим цинічним / шибки і люстерка»* («Клопіт і двірничка», с.129).

19) Потягти – повести

Потягти – «захопити своїм рухом (про течію, вітер і т. ін.)» (СУМ, 7, 436); повести – «спрямувати рух кого-, чого-небудь; допомогти або примусити йти, рухатися» (СУМ, 6, 687): *«Та сутінками прищемило душу - / і потягло її, і повело»* («Сутінки», с.199).

Дієслова на позначення різної діяльності людини

20) Ворожити – відьмачити

Ворожити – «перен., жарт. Поратися біля кого-, чого-небудь» (СУМ, 1, 740): *«Знайомі лиця – а які чужі! / В кутку ворожить над багаттям бабця»* («Межа», с.39).

Відьмачити – те саме, що ворожить: *«Незрячий вітер радісно відьмачить. / Туманно протягаються мости»* («Ранок. Вірш», с.54).

Окрему групу, що є ознакою індивідуального стилю І.Жиленко, становлять дієслова зі значенням «писати вірші». Більшість синонімів цього синонімічного ряду є контекстуальними.

21) Писати – плакати – смітити – нашкрябати – спадати – мережити – випускати у світ

Писати (вірші) – «займатися літературною діяльністю, бути письменником» (СУМ, 6, 371): *«І віршів не пишу – я ними плачу»* («Як небо дихає зірками», с.471)

Плакати (віршами) – писати вірші, у яких передавати свій сум, біль, розпач. *«І віршів не пишу – я ними плачу»* («Як небо дихає зірками», с.471)

Смітити (віршами) – писати багато віршів. Цей контекстуальний синонім має іронічний відтінок: *«Віршами – Боже мій! – смічу, / забруднюючи сфери»* («День народження», 310).

Нашкрябати (вірші) – «написати вірші»: *«Лишилась нам любов / і купа днів, і пляшечка вина, / І вірші, що нашкрябала жона»* («Прозріння осені», 454).

Спадати (про вірші) – один за одним народжуються вірші як підсумок життя: *«Спадають вірші безшелесно / життю прожитому до ніг»* («Як небо дихає зірками», с.444).

Мережити – «дрібно писати на папері; взагалі писати, розповідати барвисто, витіювато, пишномовно» (СУМ, 4, 674): *«А я мережу вірші про будинок, / якого вже нема, нема ніде»* («Ранкова пісня», с.136).

Випускати на світ (вірші) – стійке словосполучення, що означає «народжувати» (СУМ, 8, 392): *«Як небо дихає зірками, / бо не вміщаються в грудях - / так я із пальців випускаю / за віршем віри. На світ. / На люди»* («Як небо дихає зірками», с.444).

Такий вибір синонімів яскраво засвідчив, з одного боку, то сакральне ставлення авторки до поезії (*мережати віршами, плакати віршами*), то частково іронічне (*нашкрябати вірші*), а з іншого боку, показав ставлення окремих верств населення до поетичних рядків та мистецтва загалом (*смітити віршами*).

Отже, у поетичних творах І. Жиленко зафіксовано 21 синонімічний дієслівний ряд (91 одиниця).

2.1.3. Синоніми-прикметники в поезіях поетеси

Описуючи ознаки предметів та явищ, І. Жиленко використовує синоніми-прикметника, які роблять вірші багатшими, яскравішими.

Зафіксовано такі синонімічні ряди прикметників:

Прикметники, що називають якісні ознаки предметів, об'єктів, осіб, явищ

1) Мокрий – вологий – вогкуватий

Мокрий – «розм. з великою кількістю опадів; сирий, дощовий (про погоду).» (СУМ, 4, 782): «*А мокрий вітер б'ється крізь зап'ястя, / як спіймане примерзле пташеня*» («Прокинутися з повним домом щастя», с.23), «*Відпливає синє-синє. / І світліє мокрий сад*» («Герань», с.30).

Вологий – «який містить у собі вологу; насичений вологою; вогкий» (СУМ, 1, 728): «*Буду тиха (я чи тіні по кімнаті)... Тихий крок / І вологе мерехтіння / пропливаючих хмарок*» («Герань», с.30).

Вогкуватий – «трохи вогкий; мокруватий»: «*Коли приходять спогад і неспокій / і біля мене круг стола сідають, / я кидаю нескінчений рядок / і в шелестіння вечора тікаю. / В меланхолійний, жовтий дзвін оркестру / в алеї осінніх вогкуватий килим*» («Коли остання сонячність на платі», с.21).

Як уже зазначалося, у віршах І. Жиленко часто звучать мотиви осені, а тому використання синонімів вогкий, вологий, вогкуватий є цілком доречним для змалювання осінньої пори та осіннього настрою.

2) Смутний – сумний – печальний – невеселий

Такі слова як синоніми зафіксовано і в ПССУМ (с.396, 416).

Смутний – «сповнений, пройнятий смутком» (СУМ, 9, 420): «*Коли заспало сліди / опалих листям днів прожитих, - / тоді виходиш за село, / і відблиск осені смутної / тобі лягає на чоло*» («Вже вистигають у ночах, с.52).

Сумний – «сповнений, пройнятий сумом, тугою, журбою» (СУМ, 9, 839): «*Ну що ж, послухай про сумного звіра*» («Сумний звір», с.37).

Печальний – «сповнений печалі» (СУМ, 6, 346): «*Із золотим загривком звір **печальний** / понуро йшов по мармурових сходах*» («Сумний звір», с.37), «*Хай вічно сіяє нам повість **печальна***» («Лист до Ромео», с.141).

Невеселий – «сповнений смутку» (СУМ, 5, 254): «*О затишок! О хустка на плечі! / О днів прожитих **невеселий** слід*» («Сніг іде», с.89).

Оскільки в поезіях І.Жиленко часто звучать мотиви смутку, печалі, то й не дивно, що свої почуття авторка описує не лише іменниками, але й прикметниками на позначення цих почуттів.

3) Старий (старенький, старесенький) – давній – ветхий – допотопний

Одиниці цього синонімічного ряду зафіксовано у ПССУМ (с.70, с.408). Лексеми *старий* і *давній* є ідеографічними синонімами, а *ветхий* та *допотопний* – семантико-стилістичними.

Старий – ««який існує довгий час, давно створений; протилежне» (СУМ, 9, 654): «*В цьому домику **старому** / легко дихати мені*» («Старий дім», с.172). Старенький – «який існує довгий час, давно створений; протилежне» (СУМ, 9, 654): «*Риплять кістки **стареньких** галерей*» («Пообідній сон», с.131). Старесенький – «пестл. до старенький» (СУМ, 9, 654): «*А місто наше **старесеньке**. / І трохи життям потріпане*» («Флірт із метеликом», с.433).

Давній – «який існує вже багато часу; старий» (СУМ, 2, 205): «*А місто наше старесеньке... / Як в **давнім** альбомі марки*» («Флірт із метеликом», с.433).

Ветхий – «який існує з давніх-давен; стародавній» (СУМ, 1,344): «*А місто наше старесеньке... / Як **ветхий** буфет, де пенсія*» («Флірт із метеликом», с.433).

Допотопний – «дуже давній, старовинний» (СУМ, 2, 374): «Екскурсбюро. Екскурсія у старість. / У дерев'яний **допотопний** дім» («Старий дім», с.172).

За допомогою слів цього синонімічного ряду І.Жиленко згадує рідне місто, дім, предмети побуту в домі, які вже є старими, подекуди ветхими і допотопними, але такими рідними.

4) Величезний – гігантський

Ці слова зафіксовано як синоніми у ПССУМ (с.27) та в словнику синонімів А. Багмета (с.34)

Величезний – «надзвичайно великий розмірами» (СУМ, 1, 322): «Сідаймо, братове, за стіл **величезний** мовчання» («Чудесний ріг Густава Мюллера», с.112).

Гігантський – «дуже великих розмірів; величезний» (СУМ, 2, 64): «*І Відень, мов халат **гігантський** / тріщить на чреві міщуганства*» («Арнольд Шернберг. «Місячний П'єро», с.110).

5) Червоний – малиновий – багряний – вогненний – кривавий – пурпуровий – рубіновий

Такі лексеми як синоніми подано у ПССУМ (с.476)

Червоний – «який має забарвлення одного з основних кольорів спектра, що йде перед оранжевим; кольору крові та його близьких відтінків» (СУМ, 11, 296): «*А унизу загрозливо горів / Дніпро, такий **червоний**, аж кривавий*» («Поема віршів», 194).

Малиновий – «який має колір ягоди малини; темно-червоний» (СУМ, 4, 607): «*І голуби, вогненні од зорі, / тягли снінів **малинову** заграву*» («Поема віршів», с.194).

Вогненний – «перен. який має колір вогню; яскраво-червоний» (СУМ, 1, 714): «*І голуби, вогненні од зорі, / тягли снігів малинову заграву*» («Поема віршів», с.194).

Кривавий – «перен. який має колір крові; червоний, багряний» («СУМ, 4, 337): «*А унизу загрозливо горів / Дніпро, такий червоний, аж кривавий*» («Поема віршів», 194).

Пурпуровий – «який має колір пурпуру; темно-червоний або яскраво-червоний з фіолетовим відтінком; багряний» (СУМ, 8, 391): «*Її вечірній пурпуровий плащ / торка дерева, лави, ліхтарі*» («Сад», с.37).

Рубіновий – «кольору рубіна; червоний» (СУМ, 8, 893): «*А рантом на рубінових слонах / в плащах із пуху прогарцюють вільхи*» («Уява», с.35).

За допомогою слів цього синонімічного ряду І. Жиленко переважно змальовувала схід або захід сонця.

б) Сірий (сіруватенький) – сірий-сірий

Сірий – «хмарний, похмурий (про погоду, ранок, день і т. ін.)» (СУМ, 9, 229): «*Осінь залягла одразу по весні. / Темна, сіра, безнадійна осінь*» («Осінній мотив», с. 326). Сіруватенький – пестл. до сіруватий – з сірим відтінком, трохи сірий; сірявий (СУМ, 9, 232): «*Сіє дощик. Сіруватенький. Простий*» («Метелик на руці», 281).

Сірий-сірий – «*А диктує: «Дощик сірий-сірий»*» («Метелик на руці», с.281)

До речі, сірий колір, як і синій, - один із найуживаніших у поезіях авторки. За допомогою нього поетеса могла змальовувати й осінню погоду, й осінній настрій, і старість як осінь життя.

7) Блакитний – голубий – лазуровий

Ці слова як синоніми подано в ПССУМ (с.18) та словнику синонімів А.Багмета (с.24, 204). Прикметник *лазуровий* є стилістичним синонімом до прикметників *блакитний* і *голубий*.

Блакитний – «небесно-голубого кольору; голубий» (СУМ, 1, 196): «*Видужую. На світі синій день. / Блакитна тінь фіранки по кімнаті*» («Видужую. На світі синій день», с.32).

Голубий – «який має забарвлення одного з основних кольорів спектра — середнього між зеленим і синім; кольору ясного неба; світло-синій, блакитний» (СУМ, 2, 118): «*Телевізор плавав у дивних пасмах голубого диму*» («Вже котрий день – осінній дощ і хмари», с.32).

Лазуровий – «поет. яскраво-синій; блакитний» (СУМ, 4, 437): «*А на ялинці в іскорках слюди / дзвенить велична лазурова куля*» («Видужую. На світі синій день», с.32).

8) Голосний – лункий – дзвінкий

Голосний – «який сильно звучить, добре чутний; гучний» (СУМ, 2, 116): «*Крізь вікна, темні од негоди, / струнке, затяте, голосне, / воно від імені природи... / навчає розуму мене*» («Осіннє дерево», с.139).

Лункий – «який голосно і чітко звучить; дзвінкий» (СУМ, 4, 555): «*Був дім такий просторий і лункий*» («Етюд із виноградом», с.58).

Дзвінкий – «який голосно і чітко звучить» (СУМ, 2, 264): «*Червоні черепиці. М'яча дзвінкий стрибок*» («Червоні черепиці», с.57).

Шумкий – «гучний, розрахований на ефект» (СУМ, 11, 563): «*Шумкий, дзвінкий, шалений / як він гримить городом, / дощ цей – оркестр зелений, / ніжний предтеча плоду*» (Дорога під зливою», с.81).

9) Дивний – чудний – чудернацький

Такі синоніми зафіксовано і в ПССУМ (с.490).

Дивний – «незвичайний якими-небудь якостями; чудний, незрозумілий» (СУМ, 2, 272): «*Невтомні паяци і міми / творили свій дивний балет*» («Арнольд Шернберг. «Місячний П'єро», с.111).

Чудний – «який викликає здивування; дивний» (СУМ, 11, 374): «*І чудний гість прибуде вранці*» («Фіалки-вірші», с.126),

Чудернацький – «дивний, дивацький» (СУМ, 11, 373): «*І золоті обличчя перехожих, / і чудернацькі, в крапочку шапки*» («Межа», с.38).

10) Майбутній – грядущий

Ці синоніми зафіксовано і в ПССУМ (с.190).

Майбутній – «який настане, буде; прийдешній» (СУМ, 4, 597): «*Воно його переступило, / в своїй прекрасній голізні / знайшовши втіху потаємну, / і гордість, і нову красу, / майбутньої поеми тему*» («Осіннє дерево», с.139).

Грядущий – «який настане, прийде; майбутній, прийдешній» (СУМ, 2, 184): «*Не вірю в грядущі жнива, / в майбутнє, угноєне дітьми*» («По роботі», с.300). Ці лексеми є стилістичними синонімами, оскільки слово *грядущий* має ремарку «урочисте» і в канві художнього тексту створює ефект урочистості.

Отже, в аналізованих поезіях І. Жиленко зафіксовано 10 синонімічних рядів (33 слова).

2.1.4. Синоніми-прислівники

Синонімів-прислівників у поетичних текстах І.Жиленко виявлено небагато.

Це переважно атрибутивні прислівники:

Означальні

1) Сумно – сумовито – печально – скорбно

Сумно – «про обстановку, яка викликає, навіває сум» (СУМ, 9, 840):
«Як **сумно** молитися услід вітрилу / пучок звоздики в прозорій склянці»
(«Запахло дощем», с.22).

Сумовито – «про обстановку, яка викликає, навіває сум» (СУМ, 9,
841): «Коли остання сонячність на платті / згасає **сумовито** і красиво»
(«Коли остання сонячність на платті», с.21).

Печально – те саме, що сумно: «**Печально** світилися крила. / І я
виростала» («Гостюю у дзвоника», с.51), «Дзвенів **печально** телефон, / а
капітан горішки хрумав» («Спогади дитинства», с.34), «І так **печально**,
ніжно дише / між вільхами пташиний плач» («Запахло дощем», с.22).

Скорбно – те саме, що сумно: «І дивлюся **скорбно** назад, / Крізь
юрмиська війн, революцій - / у тиху, віконцями в сад, / дитячу кімнату
людства» («Дитяча кімната», с.316).

Настрої смутку, журби, печалі – характерна ознака ідіостилю поетеси,
тому вона часто вживала іменники, прикметники та прислівники на
позначення цих почуттів.

2) Тихо – безшумно

Тихо – «без розмов, співу і т. ін.» (СУМ, 10, с.132): «День пішов. І дім
за ним / **тихо** двері причинив» («Три колискові і зоря», с.142).

Безшумно – «присл. до безшумний; тихо» (СУМ, 1, 154): «**Безшумно**
розпадається паркет, / і килими, і шафи, і блокноти» («Повернення», с.41).

3) Таємно – потаємно – потай – тайкома – вкрадьки –
тишком-нишком – нишком

Такі синоніми зафіксовано й у ПССУМ (с.421).

Таємно – «прислівник до таємний»: *«Оте, зім'яте, мов тюльпан, що опаджає в нас таємно, / і все – донизу, все – доземно»* («На схилі дня», с.210).

Потаємно – «прислівник до потаємний»: *«Зачаїлось серце потаємно, / У зятяті хмелі заплелось»* («Золотий метелик над городом», с.465).

Потай – «так, щоб ніхто не побачив; непомітно для інших; крадькома» (СУМ, 7, 394): *«Комусь там світ зав'язали потай»* («Ріг достатку», 204), *«Втім, для такого мудрого kota / нема путящих справ. Все – суєта. / От він і спить. І зневажає потай / мізерну метушню. Kота в чоботях»* («Пообідний сон», с.131).

Тайкома – «розм. те саме, що потай; крадькома, потайки» (СУМ, 10, 16): *«Допишу я вірша, і тайкома / передам Останньому: скажи там, / хай ніхто вже черги не займає»* («Небо, мов сіренька колотнинка», с.448).

Вкрадьки / крадьки - розм. те саме, що крадькома (СУМ, 4, 319): *«Лиш вкрадьки блискавичний погляд / і – о який провіт в красу»* («Мойра», с.201).

Нишком – «крадькома, потай, щоб інші не бачили, не знали» (СУМ, 5, 416): *«Та все нишком, то бочком / та до вищих – лисачком»* («Щось страшне», с.183).

Тишком-нишком – «потай, непомітно, крадькома» (СУМ, 10, 135): *«Павутиннячко снувало / тишком-нишком, лисачком»* («Щось страшне», с.284).

4) Дотла – доценту – до останку

До останку, дотла – «повністю, цілком; до останку» (СУМ, 2, 394); доценту – «повністю все, все без залишку» (СУМ, 2, 402): *«Роздати, віддати*

/ усеньке, що є! / Дотла, до останку, / дощенту роздать, / щоб аж невагомість, / щоб мовби не стать!» («Ярмарок чудес», с.169).

5) Повільно – ледве-ледве – потихеньку

Ці слова як синоніми зафіксовано у ПССУМ (с.303).

Повільно – «неквапливо»; ледве-ледве – «слабо; насилу» (СУМ, 4, 468):
*«Дощ іде **повільно, ледве-ледве**» («Флірт із метеликом», с.434).*

Потихеньку – «повільно» (СУМ, 7, 409): *«Хай сніг **потихеньку** тане» («Фіалки-вірші», с.127).*

б) Як слід – як належить

Як слід – «як годиться, як належить, як заведено» (СУМ, 9, 357); як належить – «як потрібно, заведено, прийнято» (СУМ, 5, 116): *«Спинились покурити / Професор і Студент. / Він, **як і слід**, «Орбіту». / Я, **як належить**, «Кент» («От історія – так історія», с.249).*

7) За так – на дурняк

На дурняк – «за чий-небудь рахунок» (СУМ, 2, 441); за так-«безплатно, даром, без винагород» (СУМ, 10, 17): *«Нехай побачать серед біла дня / той світ, де найбезцінніше дається / **за так**» або, як кажуть, «**на дурняк**» («Ярмарок чудес», с.162).*

8) Ласкаво – ніжно

Ласкаво – «приємно для сприймання; ніжний» (СУМ, 4, 450): *«А раптом стіл **ласкаво** заірже і попливе» («Уява», с.35).*

Ніжно – «приємно для зору, слуху, нюху і т. ін.» (СУМ, 5, 422):
*«Міста золочений вулик тихо і **ніжно** гуде» («Сніг іде», с.90).*

Предикативні прислівники

9) Чудесно – вродливо

Чудесно – «прекрасно, чарівно» (СУМ, 11, 473): «ЯК спокійно душі! ЯК чудесно!» («Цвіркун за пічкою», с.263).

Вродливо – «прекрасно, гарно»: «Подумалось: на світі цім / все так вродливо і свавільно» («Вікно», с.39).

Усього зафіксовано 9 синонімічних прислівникових рядів (27 слів).

2.1.5. Синоніми-фразеологізми

Іноді І. Жиленко, щоб уникнути тавтологій, уживає фразеологізми-синоніми. Сюди зараховуємо три синонімічні ряди (7 синонімів).

Фразеологізми зі значенням «пліткувати»: *таврувати скверни – зубами перетерти – понести на язиках*: «Баби гуртом **таврують скверни**, / *І той такий, і та сяка, / Того зубами перетерли, ту понесли на язиках*» («День айстр», с.282).

Зафіксовано також фразеологізми *іди з Богом* та *іти з миром*: «уживається як добре побажання тому, хто йде або залишається» (СУМ, 4, 713): «**Знаєш, ти іди собі з миром**» («Сосна», с.29), «**Знаєш, ти іди собі з Богом, не гнівись на мене**» («Сосна», с.28). Як бачимо, ці дві фразеологічні одиниці авторка вживає, щоб уникнути тавтології, а також щоб показати своє доброзичливе ставлення до адресата, незважаючи ні на що.

Сюди також зараховуємо номінативні фразеологізовані сполуки – авторські неологізми – *вельможна фауна* і *сильні світу*. Такими назвами І. Жиленко поіменувала так звану еліту (мерів, парламентарів, міністрів та

інших). Ці номінації мають яскраво виражений зневажливий відтінок: *«Там мери, парламентарі, / міністри, мільонери / та інша вельможна фауна... / Глядіть, не впадiте, діти, / так низько, щоб стати вищими, ну, тобто «сильними світу» («Флірт із метеликом», с.433-434).*

Отже, в аналізованих поезіях І.Жиленко зафіксовано 104 синонімічних ряди: 61 іменниковий, 21 дієслівний, 10 прикметникових, 9 прислівникових та 3 ряди з фразеологізмами. Більшість зафіксованих синонімів є ідеографічними, хоч трапляються стилістичні (*обличчя – пика, рило; губи – уста, давній – ветхий*) та семантико-стилістичні (*діти – дитинство*). Зафіксовано також лексеми, які є авторськими неологізмами: *потень, ніжень* (синоніми до липень), *немолодість* (синонім до старість).

2.2. Стилістичні функції синонімів у художньому мовленні Ірини Жиленко

І. Жиленко – неперевершений майстер слова. У її поезії кожне слово вжите з певною стилістичною метою, «працює» на створення художнього цілого. У канву поетичних текстів авторки органічно вплітаються синоніми, які свідчать про досконале володіння мовою, знання її тонкощів.

Усі синоніми вжиті в поетичному тексті недаремно, а виконують низку стилістичних функцій. Як і будь-який елемент тексту, синонімічні одиниці виконують текстотвірну функцію, тобто слугують засобом когезії, зв'язності.

Дослідники також виділяють функції заміщення та диференціації. Поширеним способом використання синонімів у поезіях І.Жиленко, як і взагалі в художніх текстах в цілому, є заміщення (уникнення тавтології). На

думку Л.А.Булаховського, заміщення потрібне «як засіб урізноманітнювати мову»¹³⁰

Спостереження над синонімічним слововживанням у поезіях авторки показує, що синоніми, які реалізують функцію заміщення, письменниця частіше вживає в одному синтаксичному цілому з метою активного формування стилістичного контексту та для урізноманітнення мови: «*І голуби, **вогненні** од зорі, / Тягли снігів **малинову** заграву. / А унизу загрозово горів / Дніпро, такий **червоний**, аж **кривавий***» («Поема віршів», с.194), «*А місто наше **старесеньке...** / Як **ветхий** буфет, де пенсія. / як в **давнім альбомі марки***» («Флірт із метеликом», с.433) та ін.

Функція заміщення характерна насамперед для слів, дуже близьких за смисловим навантаженням. Тому такі синоніми легко замінюють один одного: «*А ви писали цілий рік / І насміх курам. / Ви мордували – в **твалт і крик** – **клавіатуру***» («Уроки музики», с.356).

Таким чином, заміщення як спосіб використання синонімів, що мотивується вимогою формально-стилістичної різноманітності мовлення, реалізується в творах І.Жиленко завдяки наявності різних за звучанням і за структурою слів, які обов'язково розрізняються ще й внутрішньою образністю.

Дуже часто нанизування синонімів потрібне поетесі для створення ампліфікації – навмисного нагромадження однотипних мовленнєвих конструкцій або окремих слів, що виражають синонімічні поняття. Уживання таких синонімічних слів підкреслює ступінь вираження ознаки, підсилення дії, створює ефект градації. Наприклад, у вірші «Червоні черепиці» І. Жиленко відчуває недостатність прислівника *трішки-трішки* і одразу ж посилює значення цього слова синонімом *трішечки*, чим створює враження

¹³⁰ Булаховський Л.А. Нариси з загального мовознавства.– К.: Рад. школа, 1955. – С. 37.

градації: «По східцях, як по гамі, осяяна, смутна, - / я **трішки-трішки** мама і **трішечки** жона» («Червоні черепиці», с.57). Або інший приклад: «Я **трішечки** красива і **трішки** поетеса» («Червоні черепиці», с.57).

Так само за допомогою нанизування демінутивних іменників теж створюється градація. І. Жиленко вживає зменшено-пестливі іменники *хлібець, хлібонько*, щоб передати емоційний стан дитини, яка помирає з голоду: «Голос дитячий відповіда: / - **Дай мені хлібця!** / **Хлібонька дай!**» («Земне життя», с.114).

В іншому творі поетеса створює ефект градації шляхом нанизування дієслів, причому кожне наступне підсилює попереднє: «А зорі **кричали, / волали, / вищали**» («Городок у табакерці», с.98).

Приклад градації зафіксовано у творі «От історія – так історія»: «**Студент сміявся. / Ох, як він сміявся. / Аж за живіт хапався. / Аж валявся. / І реготів – іржаво, їдко, глухо**» (с.245). Бачимо, що кожне наступне слово є більш емоційно насиченим. Якщо у першій фразі «*Студент сміявся*» маємо нейтральне дієслово, то наступна фраза «*Ох, як він сміявся*» вже посилюється вигуком *ох* та прислівником *як*. Відтак поетеса вживає фразеологізм «*Аж за живіт хапатися*», що має значення «дуже сміятися» (СУМ, 11, 21). Насамкінець слово *реготіти* – «гучно, нестримно сміятися» (СУМ, 8, 479).

Градаційний ефект за допомогою синонімів спостерігаємо також у вірші «Зоря», у якому авторка нанизує лексеми *печаль, жура, скорбота*: «**Все було: печаль, жура, скорбота. / Ночі сліз і дні безслізних скрут**» («Зоря», с.325). У цьому синонімічному ряді останнє слово *скорбота* позначає «глибоке переживання, страждання; печаль, сум» (СУМ, 9, 297), тому тільки посилює попередні.

Як відомо, для І. Жиленко доміантним був образ рідного дому, тому вважаємо, що вживання поруч слова *дім* та словосполучення *гніздо земне* сприяє створенню градації.

Підсилення за допомогою попарних синонімів також спостерігаємо у вірші «Ельдорадо»: *«Ходить-бродить у дороги на гачку / чоловічок непутящий, безпорадний»* («Ельдорадо», с.203.).

Градацію зафіксовано і в «Поємі віршів», де поетеса вживає прикметники-синоніми *червоний* і *кривавий*, підсилюючи їх часткою аж: *«А унизу загрозово горів / Дніпро, такий червоний, аж кривавий»* («Поєма віршів», 194).

Здебільшого уточнювальні синоніми вживаються як однорідні члени речення з метою диференціації: *«А зорі кричали, / волали, / вищали»* («Городок у табакерці», с.98), *«Все було: печаль, жура, скорбота. / Ночі сліз і дні безслізних скрут»* («Зоря», с.325).

Нанизування семантично подібних прикметників із колірною ознакою допомагає поетесі створити ефект відтінювання, як-от у поезії «Видужую. На світі синій день», у якій авторка вживає прикметники на позначення кольору одного спектру синій і блакитний: *«Видужую. На світі синій день. / Блакитна тінь фіранки по кімнаті»* (с.32).

Поетичному мовленню І.Жиленко також властиве явище семантичного зближення слів, які поза контекстом не є синонімами, але в конкретному творі набувають синонімічного значення. Це явище ґрунтується на контекстуальних синонімах: *парашути волошок – парасольки, сивина – срібло – сніг, Пегас – кінь – жеребчик, сльоза – перлина.*

У поетичних текстах синоніми виконують не тільки уточнювальну функцію, а й естетичну, оскільки нанизування синонімів робить твір багатшим, мелодійнішим, смислово чіткішим та допомагає поетесі уникнути

небажаних тавтологій. Наприклад: «Діти будуть селитися - / а ти будеш **веселитися**. / Діти будуть будуватися, / а ти будеш **радуватися**» («Поема віршів», с.189), «Дощик хлипав, дощик **скнів**, / **і марнів**, **і в'янув**» («Флірт із метеликом», с.439), «**Не гнівайся**, Боже, **не сердься**, / **що вже не хмелить і вино**» («Для чого висаджувати квіти», с.464), «**І гасли**, **і меркли** / **під попелом тим цинічним** / **шибки і люстерка**» («Клопіт і двірничка», с.129) та ін.

Безумовно, синоніми виконують текстотвірну та стилетвірну функції, тобто працюють на цілісність поетичного тексту, на створення унікального ідіостилю поетеси.

Отже, можна констатувати, що І. Жиленко добре розуміла силу синонімів, тому активно вводила їх у поетичні тексти, використовуючи градацію, заміщення та інші прийоми.

ВИСНОВКИ

Синонімія в українській мові і в мові художньої літератури зокрема, має важливе значення. За допомогою синонімів передаються різні відтінки думки, урізноманітнюється висловлювання, увиразнюється мовлення. Широке використання синонімів повинно підпорядковуватися основній меті – надати викладові найбільшої точності, виразності, простоти, бо це забезпечує зрозумілість тексту, сприяє його легкому засвоєнню, робить текст доступним для великого кола читачів. Справді, на нашу думку, читач із будь-якою освітою, чи то з філологічною, чи то з технічною, чи то ще учень, повинен вловити, зрозуміти лексичне багатство мови художнього твору, бо завдяки цьому розвивається й сама людина, а вона є основним носієм мови.

Предметом розгляду магістерської роботи були синоніми, що функціонують у поетичних творах української поетеси, яку іноді несправедливо забували, - Ірини Жиленко. У роботі проведено аналіз семантико-стилістичних та структурних особливостей загальномовних і контекстуальних синонімів поезії поетеси.

У першому розділі «Синоніми як об'єкт мовознавчого дослідження» описано основні здобутки української лінгвістичної науки із синоніміки, з'ясовано особливості поняття синонімії та синонімічних рядів у мовознавстві, проаналізовано різні класифікації синонімів, від узагальнених до більш детальних, простежено особливості використання синонімів у різних функціональних стилях української мови.

У магістерській роботі синоніми розглянуто в широкому значенні, тому до синонімічного ряду залучено абсолютні та часткові синоніми; загальномовні та контекстуальні; однокореневі та різнокореневі; слова, синтаксично нерозкладні словосполучення та фразеологізми.

У другому розділі «Синоніми в художньому мовленні Ірини Жиленко» здійснено семантико-граматичну характеристику синонімів та простежено їх основні стилістичні функції в канві художнього тексту.

Усі синоніми поділено на чотири групи, відповідно до їхньої частиномовної належності: іменникові, дієслівні, прикметникові, прислівникові. Окремо виділено групу синонімів-фразеологізмів. Кількісно найбільшою групою виявилася іменникова (61 синонімічний ряд), відтак – дієслівна (21), прикметникова (10), прислівникова (9) (Додаток 1). Три синонімічні ряди – із фразеологізмами. У межах кожної групи виділено підгрупи відповідно до семантики синонімів.

Проведене дослідження доводить, що в поетичних творах Ірини Жиленко синоніми – явище не спорадичне. Поетеса використовує всі типи синонімів. У магістерській роботі з'ясовано, що до словотвірного ряду входять абсолютні синоніми (*райдуга – веселка*) та ідеографічні (*старий – давній, дім – будинок – хата – житло*), стилістичні (*обличчя – пика, рило; губи – вуста*), семантико-стилістичні (*говорити – лебедіти*). Також синоніми в синонімічному ряді є загальномовними (*говорити – лебедіти, старий – давній, веселий – сумний, смутний*) та контекстуальними (*сивина – срібло – сніг, сльоза – перлина, парасольки волошок – парашути волошок*), утвореними внаслідок семантичного зближення слів.

Усього проаналізовано 104 синонімічні ряди (334 синоніми).

Аналіз синонімічних одиниць виявив, що іноді І.Жиленко сама створювала синоніми, зокрема стилістичні та семантико-стилістичні: *липень – ніжень, потень* (назва липня очима молодої та старої людини), *старість – немолодість* (евфемізм) та ін. Подекуди авторка вживала просторічну лексику (*п'яниця – пияк*).

У поетичних творах І. Жиленко також вдалося виявити, як у синонімічні відношення вступають багатозначні слова. Наприклад, слово *жінка* реалізує два значення: «особа жіночої статі» та «заміжня особа стосовно до свого чоловіка». Відповідно зафіксовано два синонімічні ряди: *жінка – мадам, леді, пані* та *жінка – жона*.

У поезіях авторки також виявлено синонімічний ряд дієслів зі значенням «писати вірші». З'ясовано, що більшість синонімів цього синонімічного ряду є контекстуальними: *писати (вірші) – плакати (віршами) – смітити (віршами) – нашкрябати (вірші) – спадати (спадають вірші) – мережити (віршами) – випускати у світ (вірші)*. Такий вибір синонімів яскраво засвідчив, з одного боку, особливе то сакральне ставлення авторки до поезії (*мережати віршами, плакати віршами*), то частково іронічне (*нашкрябати вірші*), а з іншого боку, показав ставлення окремих верств населення до поетичних рядків та мистецтва загалом (*смітити віршами*).

У роботі також проаналізовано стилістичні функції синонімів у поетичних текстах І. Жиленко і з'ясовано, що основними функціями є функція уточнення, яка зумовлена потребою виразити найтонші відтінки поняття, функція заміщення, текстотвірна та градаційна.

У поетеси є твори, у яких наведено багато синонімів. Наприклад, у творі «Флірт із метеликом» подано 6 синонімів на позначення іронічного звертання до жінки: *пані – дама – мадам – сеньйора – леді – жєницина*; а у творі «Поема віршів» зафіксовано 4 синоніми на позначення хуртовини: *хуртовина – завірюха – хуга – віхола*. Вірш «Світло осені» багатий на дієслівну синонімію із домінантою «говорити»: *говорити – гомоніти – бурмотіти – лепетіти*.

Поезія І. Жиленко – надзвичайно емоційна, чуттєва, тому завдяки контекстуальній синонімії породжуються різноманітні асоціативні зв'язки.

Наприклад: *парашути волошок – парасольки волошок, сивина – срібло – сніг, Пегас – кінь – жеребчик, сльоза – перлина*. Відбувається семантичне зближення названих слів та словосполучень, які в мовній системі не є синонімами.

Дослідження синонімів у поетичних творах І.Жиленко і досі залишається перспективним, оскільки до аналізу залучено не всі твори поетеси, детально не розглянуто синонімів крізь призму однокореневості/різнокореневості.

Отже, синонімія поетичних творів Ірини Жиленко – багата та різноманітна. Створення цілих синонімічних рядів у межах однієї поезії свідчить про скрупульозну роботу поетеси зі словом, про майстерне володіння мовою, тому, безумовно, правдивими є слова авторки, що вона віршами мережить, віршами плаче, віршами живе.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

I. НАУКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика (синонимические средства языка). – М.: Наука, 1974; Апресян Ю. Д. Проблема синонимии. Питання мовознавства. – Донецьк: «БАО», 1986.
2. Апресян Ю.Д. К проблеме синонима // Вопросы языкознания.– 1957.– №6.– С.67-74.
3. Бевзенко А.Т. Лексическая синонимия романов Михаила Стельмаха / Автореф. дис. ... канд. филол. наук . – Одеса, 1968.
4. Бевзенко А.Т. Лексична синоніміка художнього твору: тексти лекцій. – Одеса, 1972. – 63 с.
5. Бережан С.Г. Семантическая эквивалентность лексических единиц. – Кишинев: Штиинца, 1973.
6. Бондар О.І., Карпенко Ю.О., Микитин-Дружинець М.Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія. Навчальний посібник. – К., 2006. – С.228-229.
7. Бублик Л. Індивідуально-авторська синонімія у творах Григора та Григорія Тютюнників // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. – Вип. XV-XVIII. – Івано-Франківськ, 2007. – С.583-587
8. Булаховський Л. А. Нариси з загального мовознавства. – К., 1955.
9. Буткова Г.В. Структура синонімічного ряду і його семантичний простір // Стилїстика української мови: Збірник наукових праць. – К., 1990. – С.46-53.
10. Ващенко В. С. Словник синонімів української мови та деякі питання теорії синонімії // Мовознавство. – 1968. - № 3. – С. 9 – 16.

11. Гульченко Г. Дієслівні синоніми на позначення акту мовлення в оповіданнях Ірини Вільде // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. - №30. – К., 2014. – С.52-61.
12. Діц В. Естетика синонімічних рядів з позитивною конотацією у поетичних дискурсах молодомузівців // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. – Вип. XV-XVIII. – Івано-Франківськ, 2007. – С.563-566
13. Діц В.О. Критерії виділення і класифікації синонімів // Проблеми граматики і лексикології української мови: Збірник наукових праць. – К., 2004. – С.136-140.
14. Дроздовський Д. Поетична суб'єктність у віршах Ірини Жиленко // Слово і час, 2008. - № 1. С. 10–18.
15. Дроздовський Д. Ірина (Іраїда) Володимирівна Жиленко в українській літературі витворила міфічний острів // [режим доступу]: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/irina_zhilenko_ya_vsya_sutsilne_sertse.html
16. Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С.Я.Єрмоленко. – К., 2001. – С153.
17. Єфремова Н.В. Актуальні проблеми теорії синонімії // Науковий вісник Волинського національного ун-ту ім. Лесі Українки. – 2001. – Ч.2. – С.111-114.
18. Жовтобрюх М. А., Кулик Б. Г. Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія. – К.: Вища школа, 1961.
19. Жулинський М. Та, що молиться Богові віршами // Євангеліє від ластівки: Вибрані твори. Київ: Пульсари, 2006. С. 3–14.
20. Заніздра Н.О. Явище синонімії в українській термінології // Вісник КДПУ ім.М.Остроградського. – Вип.2. – Ч.2. – 2008. – С.7-10.

21. Кайдаш А. М., Хомич В. І. Стилістико-функціональний аспект словообразу ДІМ у поетичному мовленні Ірини Жиленко // Мова і культура. - Вип. 20. - Т. IV (189). - Київ, 2017. - С. 16–20.
22. Коваль А. Синоніміка в термінології // Дослідження з лексикології та лексикографії. – К., 1965. – С.157-169.
23. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. – К.: Вища школа, 1978.
24. Коломієць М. Фразеологічні синоніми української мови // Мовознавство. – 1989. - №6. – С.35-40.
25. Копусь О.А. До питання про розмежування перифразів і синонімів // Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. – Ізмаїл, 2002. – Вип.12: Історичні науки. Педагогіка. Філологічні науки. – С.136-138..
26. Кочан І.Мю Лінгвістичний аналіз тексту: Навчальний посібник. – К., 2008.
27. Кочан І.М. Синонімія у термінології // Мовознавство. – 1992. - № 3. – С. 32 –39.
28. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. Підручник. – К., 2000. – С.202-204.
29. Красавіна В. Текстуальна синонімія як зображально-виражальний засіб художнього мовлення (на прикладі прози Михайла Коцюбинського) // Література та культура Полісся. - №96: Серія: Філологічні науки (13). – С.181-193.
30. Курс сучасної української літературної мови / За ред. Л. А. Булаховського: У 2-х тт. – К.: Наукова думка, 1951. – Т.1.
31. Лагутіна А. В. Синонімія слова і словосполучення // Мовознавство. – 1973. - № 3. – С.34-38.

32. Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура слова. – Харків: Вид-во Харків. ун-ту, 1977.
33. Лисиченко Л.А. Бесіди про рідне слово: Слово і його значення. – Харків: ХДПУ, 1993.
34. Лисиченко Л.А. Типи синонімів за значенням // Українська мова і література в школі. – 1973.– №11.– С.55-63.
35. Лисиченко Л.А. Типи синонімів за значенням // Українська мова і література в школі. – 1973. - №11. – С.26-33.
36. Мялковська Л. Дієслова-синоніми на позначення внутрішнього стану людини у художніх текстах Івана Нечуя-Левицького // Лінгвостилістика ХХІ століття: стан і перспективи. – 2014. – С.211-219.
37. Миронова Г. М. Спостереження за еволюцією синонімічних лексем усереднені ЛСГ // Мовознавство. – 1983. – С. 53-60.
38. Муравицька М. П. Полісемія і синонімія // Мовознавство. – 1983. - № 1. – С. 31-39.
39. Муравська М.П. Полісемія і синонімія // Мовознавство. – 1983. - №5. – С.29-39.
40. Нечитайло О. І. Синоніми у перекладних словниках // Мовознавство. – 1982. - № 1. – С. 60-66.
41. Нечитайло О. І. Синоніми як засіб розкриття значення слова // Мовознавство. – 1980. - № 6. – С. 82-86.
42. Олексенко В., Рембецька О. Функційно-стилістичні особливості дієслівних синонімів у творах Уласа Самчука // Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): Літ-наук. Зб. – Вип.7. – К. – Херсон, 2010. – С.60-69.

43. Ощипко И.И. Лексическая синонимика в бориславских повестях и рассказах Ивана Франко: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – Львов, 1954. – 18 с.
44. Ощипко І.Й. Із спостережень над дієслівною синонімією художньої прози І.Я. Франка // Іван Франко. Збірник матеріалів. – Львів, 1955. – Вип. IV. – С. 172 – 199.
45. Ощипко І.Й. Дієслівна синоніміка в повісті М. Коцюбинського «Фата Моргана» // Доповіді та повідомлення Львівського ун-ту. – Вип. 6. – Ч. 1, 1955. – С. 97 – 99.
46. Ощипко І. Й. Практична стилістика сучасної української мови: Лексика і фразеологія. – Львів, 1968.
47. Паламарчук Л. С. Про принципи добору лексичного інвентаря для загальнономовного словника // Мовознавство. – 1973. - № 3. – С. 4-11.
48. Паламарчук Л.С. Лексична синоніміка художніх творів М. М. Коцюбинського. – К., 1957.
49. Паламарчук Л.С. Лексична синоніміка художніх творів М.М. Коцюбинського. – К., 1957.
50. Пентиліук М. І. Синонімічні засоби української мови // УМЛШ. – 1977. - № 2. – С. 76-83.
51. Полюга Л.М. Прикметникова синоніміка у поетичних творах І.Франка // Іван Франко: Статті і матеріали. – Вип. 7. – Львів, 1960. – С. 27-34.
52. Пономарів О. Д. Стилiстика сучасної української мови. – К.: Либiдь, 1992.
53. Порожнюк А.Л. Контекстуальна синоніміка творів Олесь Гончара // Олесь Гончар і шістдесятництво: Матеріали Всеукр. наук. конф., присвяч. 80-річчю від дня народження Олесь Гончара.– Дніпропетровськ: Навч. книга, 1998.– С. 129–130.

54. Рильський М.Т. Передмова до «Матеріалів до синонімічного словника української мови» А.Багмета // Вітчизна. – 1959.– №2.– С.217-222.
55. Родніна Л. О. Семантичні відтінки словотворчих синонімів // Мовознавство. – 1969. - №6. – С. 66-74.
56. Русанівський В. М. Слово в поезії // Рідне слово. – 1972. – Вип. 6. – С. 50-53.
57. Сарадян К.Г. Метафора у структурі поетичного тексту І.В.Жиленко // Studia linguistica. – 2014. – Vol.8. - p.404-409.
58. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава, 2006.
59. Семак Л.А, Контекстна синонімія як лексична підсистема (на матеріалі сучасної жіночої прози) // [режим доступу]: <http://oaji.net/articles/2017/797-1495261703.pdf>.
60. Семчинський С. Синонімія в літературній мові та індивідуальному мовленні // Українська мова та література. – 1998. - № 42. – С.4-8.
61. Сулима В. "Жила я просто, ясно, тихо...": до ювілею Ірини Жиленко.// Дивослово: Українська мова й література в навчальних закладах. – 2011. - № 4. - С. 56.
62. Сучасна українська літературна мова / За ред. В. Г. Петіка. – К.: Вища школа, 1975.
63. Сучасна українська літературна мова / За ред. М. Я.Плющ. - К. – 1994.
64. Сучасна українська літературна мова / За ред. О. Т. Волоха. - К.: Вища школа, 1976.
65. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За заг. ред. І.К.Білодіда.– К.: Наукова думка, 1973.

66. Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / за ред. А.К.Мойсієнка. – К., 2013.
67. Тараненко О. О. Деякі аспекти теорії синонімії в плані створення синонімічного словника // Мовознавство. – 1980. - № 3. – С. 46-51.
68. Терещенко С. Лексична синонімія: спроба аналізу лексичної тотожності // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2004. – Вип.34. – Ч.1 – С.280-285.
69. Терещенко С. Синоніми та «псевдосиноніми» // Культура слова. – 2002. – Вип.60. – С.26-28.Скрипник Л. Синоніміка фразеології // Українська мова та література в школі. – 1972. - №6. – С. 25-35.
70. Турчин В.М. Семантична кореляція антонімів і синонімів у системі мови // Мовознавство. – 2001. - №1С.67-71.
71. Франко З.Т. Лексична синонімія // Фонетична, морфологічна і лексична система українських говорів. – К., 1983. – С.131-139.
72. Худолєєва С. П. До питання про термінологічну синонімію // Мовознавство. – 1988. - №3. – С. 60-61.
73. Ціхоцький І., Левчук О. Лексикологія сучасної української літературної мови. Практикум: Навчально-методичний посібник для студентів І курсу філологічного факультету. – Львів, 2014. -С.32.
74. Чередниченко І. Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. – К.: Рад. школа, 1962.
75. Шкуратяна Н.Г. Сучасна українська літературна мова: модульний курс : [навчальний посібник] / Н.Г,Шкуратяна, С.В.Шевчук. – К., 2007.
76. Штолько, М. А. Фемінність поезії Ірини Жиленко / М. А. Штолько // Поетичний клуб. – Режим доступу: <http://www.poetryclub.com.ua/metr.php?id=61&type=critiques>.

77. Ярова А. Г. Дієслівна синоніміка в прозових творах Івана Багряного / Автореф. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2002.

II. ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ПРАЦІ

1. Багмет А. Словник синонімів української мови. – Т.І. – Нью-Йорк, 1982. – 465 с.
2. Ващенко В.С. Синонімічний словник-мінімум. – Дніпропетровськ, 1972. – 91 с.
3. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища школа, 1985.
4. Деркач П.М. Короткий словник синонімів української мови. – К., 1960. – 202 с.
5. Зубков М. Практичний словник синонімів української мови. – К., 2008. – 720 с.
6. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. 5-те вид., опрацьоване і доповн. - Львів, 2014.
7. Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Словник фразеологічних синонімів. – К., 1988. – 198 с.
8. Полюга Л.М. Словник синонімів української мови. – К., 2006. – 477 с.
9. Словник синонімів української мови / За ред. О. І. Нечитайло. – Т. І. – К., 1955.
10. Словник синонімів української мови: у 2 т. / А.Бурячок та ін. – К., 2001.

11. Словник української мови: в 11-ти т. – К.: Наукова думка, 1970-1980.

III. ДЖЕРЕЛА

1. Жиленко І. Євангеліє від ластівки: Вибрані твори. – К., 2006. – 488 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1. Синонімічні ряди у поетичних творах Ірини Жиленко

Додаток 2.

Кількість синонімів у синонімічних рядах

